

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

LAPSI, OSALLISUUS JA NÄYTELMÄ

Lapsen kokemuksia osallisuudesta draamatoimintaan

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Kevät 2012
Lotta-Maria Saarikangas
Leena Tolonen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

SAARIKANGAS, LOTTA-MARIA & TOLONEN, LEENA: Lapsi, osallisuus ja näytelmä. Lapsen kokemuksia osallisuudesta draamatoimintaan

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö
63 sivua, 4 liitesivua

Kevät 2012

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena. Sen tavoitteena oli tehdä näkyväksi lasten kokemusmaailmaa osallisuudesta. Tarkoituksena oli kuulla lasten kokemuksia osallisuudesta näytelmään. Tärkeää on saada lapsen ääni ja kokemukset kuuluviin ja tuottaa tietoa, joka mahdollistaa kasvatustyön kehittämistä työelämässä. Opinnäytetyö toteutettiin työelämälähtöisesti yhteistyössä päijätähämäläisen päiväkodin kanssa. Tutkimuksen kohderyhmänä oli 20 päiväkodin näytelmäprosessiin osallistunutta lasta. Kuutta heistä haastateltiin yksilöllisesti ja kaikki lapset osallistuivat ryhmähaastatteluun. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina, jotka nauhoitettiin. Lisäksi suoritettiin havainnointia koko näytelmäprosessin ajan. Saatu tutkimusaineisto analysoitiin käyttämällä sisällön analyysiä.

Tutkimustuloksista ilmeni, että lapsilla on halu yleisesti osallistua näytelmään ja näytelmätoiminta koetaan mieluisana tekemisenä. Tärkeäksi koetaan vertaisten mukana olo ja yhdessä tekeminen. Lapset kokevat myös tärkeänä omassa roolissaan toimimisen. Tutkimustuloksena voidaan todeta, että lapsella oli mahdollisuus ilmaista mielipiteitään ja vaikuttaa asioiden kulkuun näytelmäprosessin aikana. Johtopäätöksenä tästä tutkimuksesta on myös se, että lapsi esiintyy ja esittää yleisölle mielellään, ja hänellä on halu osallistua uudelleen samankaltaiseen toimintaan. Lapset nostivat esiin yhdessä tekemisen tärkeyden ja lasten mieliin oli jäänyt elämään hauskuus, musiikki ja yleisön joukossa olleet läheiset ihmiset.

Tutkimus tuo tärkeää ja ainutlaatuista tietoa lasten kokemuksista näkökulmina osallisuus ja draamatoiminta. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää varhaiskasvatustyön kehittämisessä. Varhaiskasvattajat ja muut lasten kanssa työskentelevät henkilöt voivat hyödyntää lapsilta saatua informaatiota osallisuuden kokemuksista. Sosiaalipedagogiikka korostaa luovien toiminnallisten menetelmien käyttöä, kun pyrkimyksenä on edistää yksilön hyvinvointia. Lisäksi tämän tutkimuksen tarpeellisuutta voidaan perustella lasten osallisuutta edistäväksi.

Avainsanat: sosiaalipedagogiikka, osallisuus, varhaiskasvatus, lapsen kokemus ja draamatoiminta.

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

SAARIKANGAS, LOTTA-MARIA & TOLONEN, LEENA: Child, participation and play. Children's experiences of participation in drama activity.

Bachelor's Thesis in social pedagogy for work with children and young people
63 pages, 4 appendices

Spring 2012

ABSTRACT

This thesis was carried out as a qualitative study. Its objective was to hear children's experiences of involvement in play. The important thing was to get the child's voice and experience heard and to produce information that enables the development of education work. The thesis was implemented in collaboration with a day-care center in Päijät-Häme region. The target group was twenty kindergarten children who took part in a play process. Six of them were interviewed individually, and all the children participated in a group interview. The interviews were conducted by theme interviews, which were recorded. In addition, the observation was carried out throughout the play process. The research material was analyzed using a content analysis.

The study results showed that children have a general desire to participate in play and the play is considered a pleasant act, seen as important, as it gives a chance to be with others and work together. Children also considered important their own role in playing. The research result also reveal that children had the opportunity to express their opinions and influence the course of events during the process. In conclusion, it can be said that children are performing willingly in front of audience, and have a desire to participate again in similar activities. Children brought up the importance of working together and they remembered the fun, music and the audience, where their parents and relatives were.

The study brings important and unique information about children's experiences of participation in drama activities. The results can be used in early childhood development work. Educators and other persons working with children can make use of the information received from the inclusion of children's experience. Social pedagogy highlights the creative use of functional methods; the aim is to promote the welfare of the individual. In addition, the importance of this study can be justified by the need to enhance children's participation.

Key words: social pedagogy, participation, early childhood education, children's experience and drama activity

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	SOSIAALIPEDAGOGIIKKA VARHAISKASVATUKSESSA	3
2.1	Lapsen osallisuus	3
2.2	Yhteisöllisyys	4
2.3	Toiminnallisuus lapsiryhmässä	5
3	LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA	7
3.1	Varhaiskasvatuksen arvot	7
3.2	Lapsi osallisena päivähoidossa	8
3.3	Lapsen kohtaaminen	9
4	DRAAMAN MONET KASVOT	12
4.1	Draama ja vuorovaikutus	12
4.2	Leikki porttina draamaan	13
4.3	Näytelmä kasvatuksen työvälineenä	15
5	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	16
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
6.1	Tutkimusmenetelmät	17
6.2	Tutkimusaineiston hankinta	20
6.3	Yhteistyöpäiväkoti	23
6.4	Kohderyhmä	24
6.5	Tutkimusaineiston analysointi	24
7	TUTKIMUSPROSESSI	26
7.1	Arkiymmärrystä tutkimukselle	27
7.2	Lasten haastattelut	28
7.3	Lapsiryhmän havainnointi	30
8	TUTKIMUKSEN TULOKSET	31
8.1	Näytelmä ja toiminta yhdessä	31
8.2	Osallisuus näytelmässä	32
8.3	Roolit ja leikki	35
8.4	Näytelmä prosessina	38
9	TULOSTEN TARKASTELU	41
9.1	Näytellään yhdessä	41

9.2	Osallistutaan näytelmään	43
9.3	Oma rooli	45
9.4	Yhteinen näytelmä	46
10	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	48
10.1	Luotettavuus	48
10.2	Eettisyys	50
11	POHDINTA	53
	LÄHTEET	59
	LIITTEET	64

1 JOHDANTO

Ihminen on inhimillinen olento. Jotta hän voi elää ja hengittää täysivaltaisena yksilönä, on tärkeää, että hän kokee osallisuutta ja saa äänensä kuuluviin. Osallisuuden edistäminen on äänen antamista sellaisille yksilöille ja yhteisöille, jotka perinteisessä toimintakulttuurissa jäävät huomiotta. (Pelastakaa lapset Ry 2012.) Eikö esimerkiksi lapsella, vammaisella, vanhuksella, köyhällä, lukutaidottomalla ja syrjäytyneellä ole oikeus tulla kuulluksi.

Tutkimuksen tavoitteena oli tehdä näkyväksi lasten kokemusmaailmaa osallisuudesta. Tarkoituksena oli kuulla lasten kokemuksia osallisuudesta näytelmään. Tärkeää on saada lapsen ääni ja kokemukset kuuluviin ja tuottaa tietoa, joka mahdollistaa kasvatustyön kehittämistä työelämässä. Lasten kokemuksia lasten itsensä kertomana ei ole tutkittu kovin paljon, joten koemme tämän lähestymistavan tästäkin näkökulmasta katsottuna tarpeelliseksi ja ajankohtaiseksi. Tämä tutkimus tekee näkyväksi myös draamatoiminnan käyttöä varhaiskasvatuksessa. Draama on monen mahdollistaja, jossa lapsi voi rakentaa omille tiedoilleen ja taidoilleen henkilökohtaisen merkityksen leikin ja draaman avulla. (Toivanen 2007, 29.) Yhtenä lähtökohtana tutkimukselle oli myös kiinnostuksemme syventää tietoa ja osaamistamme varhaiskasvatuksesta. Koemme tärkeäksi, että lapsi voi osallistua erilaisiin luoviin tapoihin toimia, ja yhteisen tekemisen kautta saada elämyksiä ja kokemuksia uusista asioista.

Tutkimuksen teoriaperustaa määrittävät sosiaalipedagogiikan, varhaiskasvatuksen ja draaman teoriat. Opinnäytetyöprosessissa olemme tutustuneet laaja-alaisesti aiheita käsitteleviin tutkimuksiin, kuten Toivanen 2002, Walamies 2007 ja Koivula 2010. Työssämme avainkäsitteitä ovat osallisuus, lapsen kokemus ja draamatoiminta. Tutkimme lasten kokemuksia osallisuudesta, kun he olivat mukana näytelmäprosessissa. Tutkijoina meitä kiinnostaa se, miten lapsi itse kokee osallisuutta näytelmäprosessissa ja näyttäytyvätkö lasten kertomuksissa sosiaalipedagogiset elementit osallisuudesta, yhteisöllisyydestä ja toiminnallisuudesta.

Osallistuminen yhteisön toimintaan tuottaa jäsenilleen kokemuksen kuulumisesta johonkin merkitykselliseen. Yhteisöt rakentavat yksilön identiteettiä ja toimivat oppimisen kontekstina. (Koivula 2010, 19–22.) Yksilön osallisuuden kokemus on henkilökohtainen olotila, joka edistää yksilön toimimista yhteisönsä ja yhteiskunnan jäsenenä. Tämä osaltaan ennaltaehkäisee yksilöä syrjäytymiseltä. Tärkeää on, että lapsen ympärillä toimivat aikuiset ovat lapsen asialla ja heillä on aito halu kohdata lapsi ja lapsen kokemukset.

Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena tutkimuksena, koska se mahdollistaa ilmiön syvällisen ja rikkaan kuvaamisen (Kananen 2008, 24). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on mahdollista tarkastella pientä kohderyhmää syvällisesti. Kohderyhmänä oli toimeksiantajapäiväkodin näytelmäprosessiin osallistuvat lapset. Opinnäytetyössämme tiedon keruu tapahtui havainnoinnin, haastatteluiden ja dokumentoinnin avulla. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 73–81) toteavat, että haastattelun etuna voidaan pitää sen joustavuutta. Tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta ja haastattelijä voi samalla toimia myös havainnoitsijana. Havainnoinnin ja haastattelun yhdistämisen on hyödyllistä ja se monipuolistaa saatua tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Havainnointi voi kytkeä muita aineiston keruumenetelmiä paremmin saatuun tietoon.

Tämä tutkimus tuo arvokasta tietoa lasten kuulemisen tärkeydestä sekä tuo esiin lapsen äänen. Tutkimuksen tulokset ovat hyödynnettävissä varhaiskasvatuksen kasvatusta- ja opetustoiminnassa sekä yleisemmin sosiaalialan koulutuksessa ja erilaisissa ohjauksen konteksteissa. Tutkimus tekee näkyväksi näytelmätoiminnan hyötyjä lapselle osallisuuden ja yhteisöllisyyden näkökulmista. Tämä tutkimus pyrkii ottamaan kantaa ainutlaatuisen yksilön ihmisarvon kunnioittamisen puolesta.

2 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA VARHAISKASVATUKSESSA

Opinnäytetyössämme yhtenä määrittävänä teoriana on sosiaalipedagoginen viitekehys. Sosiaalipedagogiikka on toimintatiede, jossa korostuvat arkilähtöisyys, yhteisöllisyys, inhimillisyys ja osallisuus. Työmenetelmiä ovat dialogisuus, toiminnallisuus, luovuus ja elämyksellisyys. Sosiaalipedagoginen teoria on yhdistelmä yhteiskuntatieteellistä ja kasvatustieteellistä tieteenalaa. Yhteisöllisyys, osallisuus ja elämyksellisyys ovat keskeisiä käsitteitä sosiaalipedagogisessa ammatillisessa toiminnassa. (Ranne 2005, 14–16.) Opinnäytetyössämme keskitymme käsitteisiin osallisuus, yhteisöllisyys ja toiminnallisuus.

Sosiaalipedagoginen työ on tilannesensitiivistä, avointa ja vuorovaikutuksellista, myös kaikki toimijat voivat osallistua ja vaikuttaa toiminnan sisältöön. Työ perustuu luovan toiminnan työmuotoihin, hyödyntäen ihmisen luonnollisuutta ja luovuutta yhteisöllisesti, elämyksiin pyrkien. Luovan toiminnan työmuotoja ovat musiikki, kuvataiteet, seikkailu, draama, kirjallisuus ja ihmisen inhimillistä kasvua tukevat luovat menetelmät. (Hämäläinen 1999, 67.) Sosiaalipedagoginen lähestymistapa ei rajoitu vain yksilölliseen kehityspsykologiseen tarkasteluun, vaan laajemmin keskittyen myös yksilön perheen ja lähiyhteisön sosiaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöön sekä yhteiskunnalliseen ympäristöön. (Ranne 2008, 107.) Ihminen nähdään osana elinpiiriään ja yhteiskunnan rakenteelliset tekijät vaikuttavat yksilön elämään.

2.1 Lapsen osallisuus

Sosiaalipedagoginen kasvatuserä painottaa osallistumisen merkitystä. Thomas (2009, 115–116) kuvaa tutkimuksessaan osallisuuden mallia. Lapsen kiinnostus omaa osallistumistaan ja osallisuuttaan kohtaan kasvaa vahvasti hänen ollessa esi- ja alakouluikäinen. On tärkeää, että osallistumista ja vaikuttamista omaa elämää koskeviin asioihin harjoitellaan jo aikaisemmissakin elämänvaiheissa. Sosiaalipedagoginen varhaiskasvatus näkee lapsuuden kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä. Kasvatus on vuorovaikutuksen kautta tapahtuvaa sosiaalista toimintaa. Kasvatuk-

sessä oppiminen rakentuu luovan toiminnan myötä ihmisten tekemänä ja ihmisten antamissa merkityksissä. Sosiaalipedagogisessa teoriassa korostuvat oppiminen ja kasvaminen yhteisössä. Varhaiskasvatuksessa sovelletaan sosiaalipedagogiikkaa, jossa yhteisöllinen ja osallistava toiminta on keskeistä. (Tast 2007, 29–33.) Osallisuus ihmiselämässä on tärkeää, jotta subjektiivisten osa-alueiden, kuten ymmärrettävyys, hallittavuus ja elämän mielekkyys voivat toteutua. (Tast 2007, 40.) Yksilön osallisuuden vahvistaminen on osa sosiaalipedagogista ajattelua ja toimintatapaa (Hämäläinen 2008, 18). Ihminen oppii itsestään ollessaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

Osallisuus voidaan ymmärtää siten, että yksilöllä on vaikuttamisen mahdollisuus itseään ja ympäristöään koskeviin asioihin. Sitä voidaan tarkastella eri tasoilla, kuten yhteiskunnallisella, yhteisöllisellä ja yksilötasolla. Opinnäytetyössämme lähtökohtana oli todentaa yksilön osallisuuden kokemusta draamallisessa työskentelyssä. Yksilön osallisuudella on myös yhteys yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Näiden kokeminen henkilökohtaisena olotilana edistää toimimista yhteisön jäsenenä.

2.2 Yhteisöllisyys

Jokaisella lapsella on oikeus olla osallisena yhteisöllisessä toiminnassa. Yhteisölliseen toimintaan osallistuminen sekä ihmisten välinen vuorovaikutus ovat elämänhallinnan ja hyvinvoinnin perusedellytyksiä. Lapsen sosiaaliset taidot vahvistuvat ja hänen hyvinvointinsa lisääntyy, kun hän on osallisena yhteisöllisessä toiminnassa. Luonteva tapa lisätä yhteisöllisyyttä ovat taidelähtöiset menetelmät. Esimerkiksi draama tai kuvataiteet antavat yksilölle keinon osallistua itseään ja elämäänsä koskeviin asioihin. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos 2011.) Yhteisen toiminnan avulla voidaan tuoda yhteen sellainen joukko yksilöitä, jotka eivät muuten ehkä toimisi yhdessä. Yhteisen tavoitteen ja päämäärän vuoksi tämä ennalta toisilleen tuntematon joukko voi myös toimia yhteisöllisesti.

Keskeisenä sosiaalipedagogisessa ajattelussa on usko yksilön ja ryhmien väliseen hyvään elämään ja yhteisöllisyyden kokemusten mahdollisuuteen. Yksilöllisen

kehityksen edellytyksenä pidetään kuulumista johonkin, kokemusta yhteisöllisyydestä. (Ranne & Rouhiainen-Valo 2005, 29.) Tutkimuksessaan Koivula (2010, 153) kuvaa yhteisön jäsenyyden kehittymistä vähitellen, asteittain laajenevaksi osallisuudenprosessiksi. Tämä tapahtuu toimintaan osallistumisen kautta. Yhteisöllisyyden tunteen saavuttamisen kannalta olennaisia tekijöitä ovat ystävyyssuhteet, yhteinen toiminta ja ”me-puhe”. Voidaan siis ajatella, että toimimalla yhteisöllisesti lapset voivat oppia tärkeitä elämän perusasioita ja he voivat oppia myös yhteisön muilta jäseniltä.

Sosiaalipedagogiikka pyrkii tukemaan yksilön kasvua ja korostaa yhteiskunnallisia ja yhteisöllisiä näkökulmia kasvatuksessa ja ihmisen kehityksessä. Se tarkastelee sitä, miten yksilö kiinnittyy yhteiskuntaan, sen toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin. (Hämäläinen 1999,16.) Täysvaltaisen kansalaisuuden ja itsenäisen toimijuuden kannalta on tärkeää, että yhteisöllistä ja vuorovaikutuksellista toimintaa voi harjoitella jo lapsena.

2.3 Toiminnallisuus lapsiryhmässä

Sosiaalipedagogiikassa yhtenä lähtökohtana on toiminnallinen näkökulma, jonka avulla voidaan kohdata ihmisiä ja ihmisryhmiä. Siinä keskitytään erityisesti ihmisten integraatio- eli yhteiskuntaan kiinnittymisen ongelmiin ja inhimillisen kärsimyksen lievittämiseen. Sen avulla on myös tarkoitus kehittää pedagogista toimintaa, joka suuntautuu sosiaalisinten ongelmien ehkäisyyn, lievittämiseen ja hyvinvoinnin edistämiseen. (Hämäläinen 1999, 29–30.) Yksilön sosiaalista selviytymistä voidaan tukea jo lapsuuden varhaisvuosina.

Sosiaalipedagogisilla työmuodoilla pyritään tukemaan yksilön subjektiivisuuden ja elämänhallinnan vahvistumista, sekä yhteiskunnallisen identiteetin selkiytymistä. Työmuotoina suositetaan luovaa toimintaa hyödyntäen sitä, millainen ihminen on luonnostaan. Luova toiminta auttaa yksilöä vahvistamaan itsetuntemustaan ja itsetuntoaan, pohtimaan merkityksellisyyttään ja tiedostamaan oman elämänsä mahdollisuuksia. Luovaa toimintaa voivat olla muun muassa draama, musiikki, kuva-

taiteet, seikkailu ja kirjallisuus. (Hämäläinen 1999, 67.) Luovien toiminnallisten menetelmien avulla voidaan tehdä oman elämän vaihteita näkyväksi.

Luovien ilmaisullisten ja toiminnallisten menetelmien avulla voidaan myös kuvata kokemuksia, tutustua tunteisiin sekä rakentaa persoonallista identiteettiä ja yhteisöllisyyttä. Ilmaisullinen prosessi ja oman luovuuden käyttö voivat olla voimaannuttavia ja vuorovaikutusta rikastuttavia sekä ihmisen itsetuntemusta ja itsetuntoa kohottavia välineitä. (Ruusunen 2005, 54.) Toiminnallisuuden rinnalla sosiaalipedagogisessa työssä korostuvat yhteisöllisyys ja elämyksellisyys. Sosiaalipedagogiikassa ihmisen ajatellaan olevan luonnostaan luova, yhteisöllinen ja elämyksiä etsivä olento. (Hämäläinen 1999, 67.) Lapsi voi oppia luovien toiminnallisten menetelmien kautta saaduista kokemuksista ja ne voivat myöhemmässä elämänvaiheessa toimia voimavarana

3 LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA

Opinnäytetyömme sijoittuu varhaiskasvatukseen, päiväkotikontekstiin. Varhaiskasvatukseksi kutsutaan pienten lasten kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka tapahtuu yhteistyössä perheiden ja kasvatuksen ammattilaisten kanssa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. (Stakes 2005.) Laki lasten päivähoidosta määrittelee päivähoidoksi lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana (Laki lasten päivähoidosta 36/1973, 1§). Päivähoitojärjestelmä koostuu julkisista ja yksityisistä varhaiskasvatuksen palveluntuottajista. Päivähoitojärjestelmä on perheen ohella keskeinen toteuttaja varhaiskasvatuksessa (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 11). Varhaiskasvatustoimijoita voivat olla päiväkodit, perhepäivähoitajat, esiopetus, erilaiset kerhot ja erityispäivähoito.

Opinnäytetyössämme toimeksiantajana ja yhteistyötoimijana oli päijäthämäläinen päiväkotit, jossa toteutetaan näytelmätoimintaa yhdessä lasten kanssa. Pohdimme yhdessä päiväkodin johtajan kanssa sitä, millaisista näkökulmista tarkasteltuna näytelmätoimintaa voitaisiin tutkia. Esiin nousivat osallisuuden, yhteisöllisyyden ja yhdessä toimimisen näkökulmat. Näistä lähtökohdista tutkimusta lähdettiin toteuttamaan.

3.1 Varhaiskasvatuksen arvot

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman toiminnan perustana ovat opetushallituksen sivistystoimialan arvot, jotka näkyvät lapsen turvallisena arkena, lapsen oikeutena turvalliisiin ihmissuhteisiin, kasvuun, kehittymiseen, oppimiseen ja ympäristöön. Arvojen kasvatuspäämäärinä on edistää lapsen henkilökohtaista hyvinvointia, toisten huomioonottamista ja asteittaista itsenäistymisen lisäämistä. Arvoissa painottuu myös kasvattajan oman ammatillisuuden ylläpitäminen ja kehittäminen. Tärkeää on viestittää lapselle aitoa välittämistä, turvallisuuden tunnetta ja oikeuden mukaista kohtelua. (Stakes 2005.) Arvot toimivat käytännön varhaiskasvatustyön ja opetuksen lähtökohtina.

Lahden kaupungin sivistystoimialan strategiassa on määritelty vuonna 2005 sivistystoimialan arvot, jotka ohjaavat myös varhaiskasvatuksen arvoja. Näitä arvoja ovat sivistys, elämänilo, usko ihmisen kasvuun, yhteisöllisyys ja ennakkoluulottomuus. (Lahden kaupunki 2005.) Toimeksiantajapäiväkodin arvoissa painottuvat lisäksi suvaitsevaisuus, ystävällisyys, välittäminen, lapsilähtöisyys, hoiva, myönteisyys ja avoimuus. Lisäksi toiminnassa kiinnitetään huomiota lämpimään, hyväksyvään ja turvalliseen ilmapiiriin, leikin tärkeyteen sekä itsetunnon ja sosiaalisten taitojen myönteiseen kehitykseen.

YK:n yleissopimuksen lapsen oikeuksien mukaan jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja huomioon otetuksi ja vapaus ilmaista mielipiteensä.

Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa. (Unicef 2009.)

Tulevina sosiaalialan ammattilaisina koemme tärkeäksi lasten oikeuksien toteutumisen. Tärkeää on myös edistää jokaisen lapsen osallisuutta omaan toimintaympäristöönsä ja näin vahvistaa hänen kokemustaan kuulumisesta johonkin ja mahdollisuuksista vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

3.2 Lapsi osallisena päivähoidossa

Lasten osallisuuden mahdollistaminen osoittaa luottamusta heitä kohtaan. Osallistavan toiminnan myötä lasten oma osaaminen lisääntyy ja he kykenevät paremmin toimimaan yhteisöissään. Kun lasten kokemuksia kysytään lapsilta itseltään, heidän metakognitiiviset taitonsa eli kykynsä ajatella omaa ajatteluaan lisääntyvät. Käsitys itsestä selkiytyy, itseluottamus kasvaa ja yhteistoiminnalliset taidot kehittyvät. Lisäksi lasten osallistaminen ja heidän näkemystensä kuuleminen toimivat kasvattajalle arvioinnin ja oman työnsä kehittämisen välineenä. (Turja 2011, 52–53.) On tärkeää nähdä lapsi aktiivisessa roolissa ja tiedon tuottajana suhteessa omaan lapsuuteensa.

Lapsi nähdään aktiivisena toimijana ja oman osaamisensa rakentajana. Oppiminen mielletään sosiaalisena tapahtumana ja vertaisryhmien merkitys siinä on avainasemassa. (Niiranen & Kinos 2001, 75–76.) Walamies (2007, 33) kuvaa väitöskirjassaan lapsen sosialisaatiota eli sitä kun lapsi kasvaa yhteisönsä ja sitä kautta yhteiskunnan jäseneksi. Sosialisaatio on prosessi, joka tapahtuu yhdessä toisten kanssa toimiessa ja vuorovaikutuksessa ollessa. Varhaiskasvatus toimii osaltaan lapsen yhteiskuntaan sosiaalistajana. Lapsen ensimmäinen sosiaalistaja on hänen oma perheensä. (Thomas 2009, 15.) Perheen vuorovaikutus ja tunneilmapiirin merkitys korostuvat lapsen varhaisvuosina. Myös päivähoidossa tapahtuvalla vuorovaikutuksella ja sen laadulla voi olla iso merkitys siihen, miten lapsi kokee itsensä yhteisönsä jäsenenä.

Varhaiskasvatus tarjoaa kasvattajien tukemia vertaisryhmiä lapselle ja niissä tapahtuva toiminta sekä vuorovaikutustilanteet mahdollistavat oppimista. Pienten lasten osallisuus mahdollistuu kodin ohella päivähoidossa erilaisissa arjen vuorovaikutustilanteissa, joissa lapset saavat kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta heille itselleen tutuissa tilanteissa. Päivähoidossa lapset ovat osallisia omassa yhteisössään ja toimijoita omassa elämässään. Yhdessä kasvattajien ja muiden vertaisten kanssa lapsella on mahdollisuus rakentaa omaa identiteettiään ja luoda toimintakulttuuria vertaisryhmässä sekä saada henkilökohtainen kokemus omasta merkityksellisyydestään. (Turja 2011, 47–48.) Käsitys itsestä ja myönteinen minäkuva edistävät lapsen kiinnittymistä yhteisöönsä sekä yhteiskuntaan.

3.3 Lapsen kohtaaminen

Kiinnostus lapsitutkimusta kohtaan on noussut esiin monilla tieteenaloilla kasvatustieteiden lisäksi. On tärkeää, että lasten kokemuksista, elinoloista ja asemasta suhteessa muihin väestöryhmiin ollaan tieteessä kiinnostuneita. Lapsitutkimukset ja nimenomaan lasten kokemusten kuuleminen on avannut paremmin näkemyksen siitä, mitkä tekijät ovat tärkeitä lapselle itselleen. Lapset ovat näiden tutkimuksien valossa tuoneet esiin kokemuksia siitä, että toiset lapset ja sosiaaliset suhteet vertaisiin ovat heille hyvin merkityksellisiä. (Kinos & Virtanen 2001, 151–152.)

Julkisilla areenoilla on tärkeää pitää yllä keskustelua lapsesta ja hänen asemastaan sekä hyödyntää tutkimuksissa saatua tietoa.

Varhaiskasvatusympäristössä mahdollistuu aikuisen ja lapsen välinen suhde sekä lapsen aito kohtaaminen. Aikuiselta vaaditaan taitoa lähestyä lasta sekä pyrkimystä ymmärtää lapsen tapaa olla ja ajatella. Päiväkodin arjessa kasvattaja voi lapsen kanssa osallistua yhteiseen ihmettelyyn ja pohtia yhdessä asioiden merkityksiä. Lasten havainnot toimivat lähtökohtana myös kasvatusvuorovaikutukselle. Työntekijän on tärkeä tunnistaa ne arjen hetket, joissa kasvattavaa toimintaa voi toteuttaa spontaanisti. Eräs otollinen arjen hetki, lapsen kohtaamiselle on leikki. Lapsen kohtaaminen on kokonaisvaltaista lapsen huomioimista ja kuulemista. Aikuinen voi osoittaa herkkyyttä lapsen viesteille ja mielenkiintoa lapsen toimintaa kohtaan. Vastaamalla lapsen kutsuun ja kohtaamalla lapsen, aikuinen viestittää lapselle, että hän on tärkeä ja että hänen leikkinsä on merkityksellinen. (Kalliala 2008, 261.) Kinos ja Virtanen (2001, 146–147) tarkastelevat artikkelissaan lasten aktivoitumista toimijuuteen ja sitä, kuinka aikuiset kohtaavat lapsen maailman. Kohtaaminen rakentuu kanssakäymisistä ja mieltymysten, näkemysten, tietojen sekä arvojen vaihtamisesta lapsen kanssa. Tärkeää on, että lasten ja aikuisten maailmoista välittyä kokemuksia molemmille osapuolille.

Päivähoitoympäristössä lapsen kohtaaminen on arjessa toteutuva prosessi. Ammatillaiset, jotka työskentelevät lasten parissa tarvitsevat ammatillista itseluottamusta voidakseen tarjota lapselle turvaa ja luottamuksen kokemuksia. Jokaisen lapsi on ainutkertainen ja arvokas yksilö. (Mattila 2011, 23–26.) On tärkeää, että lapsen kohtaamisesta arjen eri tilanteissa käydään keskustelua. Ne eivät saisi olla rutiininomaisia itsestäänselvyksiä. Kasvattajan tärkeänä ominaisuutena painottuu aito kiinnostus lasta kohtaan ja läsnäolon merkitys sekä herkkyyys kohdata lapsi silloin kun lapsi hakee kontaktia.

Varhaiskasvatuksessa aikuisen ja lapsen välinen suhde on epäsymmetrinen, koska kasvattajan täytyy käyttää valtaa ja olla vastuussa tilanteesta. Lapsi ei voi johtaa toimintaa vaan se on aikuisen tehtävä. Se on kuitenkin tehtävä avoimessa ja vuorovaikutuksellisessa hengessä. Voidaan puhua käsitteestä avoin auktoriteetti, jossa kasvattaja tekee pelisäännöt selviksi siten, että lapsi ja aikuinen tietävät mitä sään-

töjen rikkomisesta seuraa. Tällainen tapa toimia ei estä luottamuksellisen suhteen syntymistä ja lapsella on oikeus tunteisiinsa, mutta velvollisuus noudattaa yhteisiä sääntöjä. (Kalliala 2008, 19–21.) Kun tilanteet päivähoitossa ovat aikuisen valvomia, tuottaa se lapselle turvallisuuden tunnetta ja silti mahdollisuuden kokeilla omia rajojaan.

Lapset tarvitsevat nähdäksi tulemisen kokemuksia kasvaakseen tasapainoisiksi ihmisiksi. Tämän myötä vahvistuu lapsen omanarvontunto, itseluottamus sekä luottamus toisiin ihmisiin. On merkityksellistä, että lapsi tulee nähdäksi ja hyväksytyksi oman persoonansa kautta, sellaisena kuin hän on. Hyväksyntä, ihailu ja toivon ylläpitäminen rakentavat ja vahvistavat lapsen elämään luottamusta, iloa ja tukevat tasapainoista kasvuprosessia. (Mattila 2011, 27–33.) Ammattilaisten on hyvin tärkeää tiedostaa omat ennakoasenteensa ja pyrkiä aina itse luomaan käsitöksensä lapsesta ilman kuulopuheita.

Varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattilaisten tulee tiedostaa, että työtä tehdään lapsen parhaaksi, työn keskiössä on aina lapsi. Työotetta vahvistaa, kun kasvattaja on sitoutunut työhönsä, valmis kehittymään sekä arvostaa omaa ja muiden työtä. Lisäksi kasvattajilta vaaditaan monen muun ammattikunnan tavoin moniammatillista yhteistyötä ja osaamista eri toimijoiden kanssa. Tärkeää on korostaa varhaiskasvatuksessa yhteisöllisyyttä ja sen rakentamista. Yhteisöllisyydessä on kyse yhteisestä tehtävästä, tavoitteista, yhteisestä työstä ja yhdessä löydettävistä sekä toimintaa rikastavista toimintatavoista. (Mattila 2011, 133–136.) Työhönsä motivoitunut kasvattaja sitoutuu päivähoiton perustehtävään, sen tavoitteisiin ja arvoihin. Lisäksi hänellä on tahtoa yhteisen toiminnan kehittämiseen.

4 DRAAMAN MONET KASVOT

Sana draama tulee kreikankielisestä sanasta dromena, joka tarkoittaa rituaalisen toiminnan valmistamista. Draama voi olla tanssia, eleitä, kirjoitetun ja kirjoittamattoman tekstin, puheen, musiikin ja kuvan esittämistä. (Helenius, Jäälinoja & Sormunen 2000, 20.) Tässä opinnäytetyössä draama on toiminut teoriaperustan yhtenä käsitteenä. Tarkastelemme draaman ja leikin yhteyttä sekä draamaa yhtenä varhaiskasvatuksen työmuotona. Käytämme tässä opinnäytetyössä käsitteitä draama, draamatoiminta, näytelmä ja näytelmäprosessi. Näytelmä toimii tässä tutkimuksessa kehyksenä, jonka avulla mahdollistetaan lapsille elämyksiä, ilon kokemuksia ja yhteistoimintaa päiväkodissa.

4.1 Draama ja vuorovaikutus

Walamies (2007) toteaa väitöskirjassaan, että draamassa kaikkea ei tarvitse tehdä näkyväksi, vaan merkitykset syntyvät osallistujien mielissä. Draamalle on luonteenomaista keskeneräisyys ja kahdessa eri maailmassa, todellisuudessa ja fiktiossa eläminen sekä vakava leikillisuus. Lapsen kehityksen tukena ja erilaisten tavoitteiden saavuttamiseksi voidaan käyttää satuja, tarinoita ja dramatisointia. (Walamies 2007, 42–43.) Tähän ajatukseen kiteytyy näkökulma draamasta monen asian mahdollistajana ja ajatus siitä, että vastuu oppimisesta ja kehittymisestä jakautuu myös osallistujalle.

Työstettäessä draamaa mahdollistuu tilanteita, joissa voidaan syventää vuorovaikutuksellisia taitoja. Walamies (2007, 204) esittää tutkimuksessaan, että tällaisia tilanteita voivat olla ohjaajan ja ryhmän sekä ohjaajan ja yksilön väliset tilanteet. Näissä tilanteissa voi kehittyä muun muassa yhteinen tarina, yhteinen nauru, yhteinen vakavoituminen sekä yhteinen leikki. Edelleen Walamies (2007, 204) käsittelee teoksessaan draamallista pätevyyttä, jota hän kuvaa valmiutena elämyksiin, ilmaisuun ja arvostamiseen. Merkitystä on myös sillä, miten yhteisö kykenee luomaan ilmapiirin, jossa osallistuja uskaltaa heittäytyä elämysten pariin.

Draaman potentiaalina voidaan pitää sitä, että siinä mukana olevat lapset toimivat usein aktiivisesti ja pyrkivät luomaan henkilökohtaisen suhteen siinä esiintyviin asioihin. Draamassa esiintyvät roolit mahdollistavat kokonaisvaltaisen oppimisen suhteessa lapsen omaan ajatteluun, aisteihin ja tunteisiin. Vastavuoroinen, vuorovaikutteinen suhde draamassa toimivien välillä edistää uuden oppimista ja ongelmanratkaisukeinoja. (Toivanen 2002, 211–212; 2010, 79.) Edellä kuvattujen teorioiden valossa voidaan todeta, että draama lasten kanssa käytettynä on moniulotteinen työtapa. Sen avulla voidaan monitasoisesti käsitellä ihmiselämään ja ihmismieleen vaikuttavia asioita sekä oppia niiden kautta uutta ymmärrystä ja uusia näkökulmia.

4.2 Leikki porttina draamaan

Leikki on osa lapsen elämää ja lapselle ominainen tapa toimia. Leikin avulla lapsi harjoittelee niin sosiaalisia kuin fyysisiäkin taitoja. Leikki on läsnä lapsen elämässä jokapäiväisenä toimintona. Lapsen leikissä voidaan nähdä myös lapsen taidot sosiaalisissa suhteissaan, tunteiden ilmaisussa ja psyykkisissä ja fyysisissä taidoissa, joita lapsi omaa. Lapsen sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta voidaan pitää tärkeänä, että myös aikuinen osallistuu leikkiin (Heikkinen 2004, 50). Aikuinen voi rikastuttaa leikkiä ja hyödyntää leikkitilanteita kasvatuksen ja oppimisen näkökulmasta.

Draamassa leikki on keskeinen elementti ja sitä kuvataankin usein yhdeksi draamakasvatuksen lähtökohdaksi (Heikkinen 2004,48). Voidaan ajatella, että ihmisellä on luontainen halu luoda rinnakkaistodellisuuksia ja leikkiä. Lapsen maailma on oiva osoitus tästä. Draaman, teatterin ja leikin avulla voimme kertoa tarinoita itsestämme, toisistamme ja meitä ympäröivästä maailmasta. (Heikkinen 2005, 23; Fleming 2001, 79.) Lapsuusiän draama perustuu roolileikkiin. Leikki toimii ikään kuin porttina draamaan. Jokainen roolileikki on kuin pieni tarina. Ottaakseen toisen roolin on lapsella oltava kykyä yhdistellä osista kokonaisuuksia ja kykyä toimia yhteistoiminnallisesti. (Helenius ym. 2000, 138–145.) Lasten väliset roolileikit toimivat siis pohjana draamatyöskentelylle.

Kaikessa leikissä on mukana lapsen oma luovuus ja toimiminen sekä tietynlainen vakavuus. Draamaleikki on yhdistelmä sekä teatteria että leikkiä. Se on lasten elämyksellistä yhteistoimintaa, jota voidaan käyttää pedagogisesti työmenetelmänä. Varhaiskasvatuksessa ja alkuopetuksessa draamasta ja draamaleikistä puhutaan usein rinnakkain ja samaa tarkoittaen. Draamaleikki voidaan erottaa draamasta sisällöllisten painotusten mukaan. Draamasta voidaan puhua, kun painotetaan opetuksen muotoa ja sisältöä ja vastaavasti draamaleikistä puhuttaessa tarkastelun kohteena on enemmän lasten toimijuus ja toiminnallisuus. (Karppinen, Puurula & Ruokonen 2001, 151.) Pienillä lapsilla on välttämätöntä, että aikuinen tarjoaa draamaleikissä mallin toimia. Aikuisen toiminta tukee lapsen kuvittelua ja kehittymistä draamallisessa työskentelyssä. (Toivanen 2010, 25.) Aikuisen omalla esimerkillä ja aktiivisuudella voidaan mahdollistaa lasten kehittyminen luovassa toiminnassa ja draamaleikeissä.

Draamaleikissä on mahdollisuus harjoitella lapsiryhmässä olemisen yhteisiä pelisääntöjä roolileikkien avulla. Draamaleikin avulla voidaan myös kehittää lapsen mielikuvituksen lisääntymistä. Lasten kasvaessa ja kehittyessä, draamaleikin rinnalle voidaan tuoda draamaa työmuotona monipuolisemmin. Draamaleikin rakennetta voidaan tällöin laajentaa, ja näin ollen draamatyöskentelyyn voidaan lisätä juonen kehittelyä, vastavuoroisia rooleja ja aikuismaisempaa kielenkäyttöä. (Toivanen 2010, 26–30.) Päiväkotikonteksti tarjoaa mahdollisuuden draamaleikilliseen toimintaan. Leikki-ikäisten lasten kanssa on oiva tilaisuus harjoitella leikin avulla roolinottoa ja sosiaalisia taitoja.

4.3 Näytelmä kasvatuksen työvälineenä

Draamakasvatuksessa yhdistyvät leikki ja kasvatustheaterin muodossa. Näyttelemisen keskiössä ovat sekä esiintymisvalmiudet, että esityksen valmistaminen ulkopuoliselle yleisölle. Näytelmässä hyvin keskeisessä roolissa on näyttelijän työ. Tässä lapselta edellytetään harjoiteltuja ja omaksuttuja taitoja. Työskentelyn tavoitteena on saavuttaa esityksen taiteellinen taso ja saada yleisö uskomaan kuviteltuun maailmaan näyttämöllä. Näyttelemisessä olennaista on taitojen harjoittelu ja oppiminen. Usein näytelmä huipentuu esitettävään lopputulokseen. (Toivanen 2010, 9.)

Tässä tutkimuksessa tarkasteltavassa näytelmäprosessissa on enemmän kyse perinteisestä teatterista kuin draamakasvatuksesta. Tarkasteltavassa näytelmäprosessissa tärkeää on prosessi ja siinä syntyneet lasten kokemukset, ei niinkään pelkkä lopputulos. Toteutettavaa näytelmäprosessia ei voida tiukasti sijoittaa mihinkään tiettyyn draaman osa-alueeseen. Päiväkodin kasvattajat ovat määritelleet näytelmätoiminnan osaksi kasvattavaa toimintaa, joka tukee lapsen sosiaalisia taitoja ja yhteisöllistä toimintaa päiväkodissa.

Draamalla on monet kasvot. Kaikki näytelmätoiminta ei välttämättä ole draamaa. Ihmisen täytyy työstää hahmoaan ja eläytyä rooliinsa, jotta voidaan käyttää nimitystä draama. Draamatoiminta on yksilölle kokonaisvaltaista toimintaa, jossa aktivoituvat aistit, tunteet, ajattelu ja keho. (Fleming 2001, 77- 79.) Hyödyntämällä draamaa ja sen keinoja voidaan harjoitella sosiaalisia perustaitoja, kuten vuoron odottamista ryhmässä, reiluuutta ja sensitiivisyyttä muita kohtaan sekä tunteiden tunnistamista, kuvittelemisen ja kuuntelemisen taitoa. (Walamies 2007, 37.)

Draama toimii apuvälineenä opeteltaessa omaan itseen ja henkilökohtaiseen kasvuun liittyviä asioita. Näitä ovat omasta itsestä oppiminen, sosiaaliset taidot ja yhteisöllisyys. Draaman avulla on mahdollista harjoitella erilaisia rooleja, riskinottoa, ideoiden kehittämistä ja ongelmanratkaisutaitojen kehittämistä. (Heikkinen 2005, 39.) Draamallinen työskentely voi toimia menetelmänä useissa päiväkodin eri kasvatuksen ja oppimisen tavoitteissa. Kasvattajan pätevyys, halu oppia lisää sekä luovuus draamaan käyttötilanteissa ja kiinnostus draaman käyttöön menetelmänä ovat avainasemassa.

5 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimuksen tavoitteena on tehdä näkyväksi lasten kokemusmaailmaa osallisuudesta. Tarkoituksena on kuulla lasten kokemuksia osallisuudesta näytelmään. Tärkeää on saada lapsen ääni ja kokemukset kuuluviin ja tuottaa tietoa, joka mahdollistaa kasvatustyön kehittämistä työelämässä. Tämä tutkimus tekee näkyväksi myös draamatoiminnan käyttöä varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyö on rajattu käsittelemään lapsen kokemuksia osallistumisesta ja osallisuudesta, kun hän on mukana näytelmäprosessissa. Lasten näkökulma ja kokemukset heidän itsensä kertomina halutaan nostaa tässä opinnäytetyössä päärooliin, koska lasten osallisuutta on aiemmin usein tarkasteltu lähinnä aikuisnäkökulmasta ja aikuisten kertomana. Tässä tutkimuksessa halutaan haastatella lapsia, tavoitteena on tehdä näkyväksi lasten kokemusmaailmaa osallisuudesta. Tutkimuksen kohderyhmäksi rajataan toimeksiantajapäiväkodin näytelmäprosessiin osallistuvat lapset.

Tutkimustehtävänä on:

- Lapsen kokemukset osallisuudesta näytelmäprosessissa

Tutkimuskysymyksenä on:

- Miten lapsi kokee osallisuutta ja miten se näyttäytyy näytelmäprosessissa?

Tässä opinnäytetyössä osallisuus rajattiin kokemuksiin näytelmäprosessiin osallistumisesta. Tutkimuksessa käsiteltäviä pääteemoja ovat osallisuus ja draama. Nämä teemat toimivat myös teemahaastattelun runkona. Työssämme avainkäsitteitä ovat osallisuus, lapsen kokemus ja draamatoiminta.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksessa haluttiin haastatella lapsia ja hyödyntää lasten tuottamaa tietoa. Lapsia haastateltiin yksilöhaastatteluiden ja ryhmähaastattelun avulla. Aiemmin tieteessä on suhtauduttu epäilevästi lapsen kykyyn tuottaa luotettavaa tietoa tutkimuskäyttöön ja tästä syystä usein on lasten sijasta haastateltu heidän vanhempiaan tai muita heidän lähipiirissään toimivia aikuisia. Lapset ovat siis olleet tutkimuksen kohteita, eivät aktiivisia toimijoita. (Ritala-Koskinen 2001, 145.) Tämä osaltaan toimi suunnannäyttäjänä valitessamme lähestymistapaa käsitellä aihetta lapsen osallisuus.

Halusimme tässä tutkimuksessa nostaa lapsen asiantuntija-asemaan kertomaan itse omista kokemuksistaan, jotta tieto tulisi suoraan tutkimuksen kohteelta. Lisäksi lasten haastatteluiden tueksi tehtiin havainnointia. Tällaisen toisen lapsen nähden objektiivisen lähteen avulla voidaan lisätä tutkimuksen luotettavuutta (Ritala-Koskinen 2001, 148). Kiinnostuksemme tehdä opinnäytetyö sijoittuvaksi varhaiskasvatukseen sai alkunsa keväällä 2011. Yhteistyössä toimeksiantajapäiväkodin edustajan kanssa pohdittiin, että opinnäytetyön voisi toteuttaa liittyen päiväkodissa toteutettavaan näytelmäprosessiin. Tarkastelun kohteeksi rajattiin lapsen kokemukset osallisuudesta. Tämän näkökulman rajauksen ja lähestymistavan myös päiväkodin johtaja koki tarpeelliseksi ja hyödylliseksi. Tästä etenimme suunnitelmaprosessiin ja tietoperustan keräämiseen.

6.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuskohteena olivat näytelmäprosessiin osallistuvat lapset. Tutkimuksessa haastateltiin kuutta lasta ja havainnoitiin koko 20 lapsen osallistujaryhmää ja sen käyttäytymistä. Tutkimuksen kohteena olivat lapsen kokemukset osallisuudesta näytelmäprosessissa, joten oli luontevaa, että tutkimusaineiston keruumenetelmät olivat vuorovaikutteisia. Menetelminä käytettiin havainnointia ja teemahaastatteluja sekä ryhmähaastattelua, jotka nauhoitettiin. Tutkijoina osallistuimme myös aktiivisesti näytelmäprosessiin koko sen keston ajan, havainnoitsijan ja haastatte-

lijän roolissa. Käyttämämme osallistuva havainnointi oli kuitenkin passiivista eli roolimme oli olla sivustaseuraaaja. Kanasen (2008, 73–74) mukaan teemahaastattelussa haastateltavien kanssa käydään läpi ennakkoon valittuja ja rajattuja teemoja. Teemahaastattelut tarjoavat tutkijalle väljyyttä, mutta toisaalta mahdollisuuden käyttää rajaamista teemojen avulla.

Valitsimme kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusotteen. Laadullinen tutkimus mahdollistaa aiheen syvällisen ja monipuolisen tarkastelun. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto ohjaa osaltaan tutkimusta ja tutkimusongelma voi muotoutua uudelleen tutkimusprosessin aikana. Laadullisen tutkimuksen joustavuus mahdollistaa sen soveltuvaksi lasten kanssa työskentelyyn. Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla tutkitaan aikomuksia, elämyksiä ja merkityksiä. (Kananen 2008, 43–50.) Tässä tutkimuksessa laadullisen tutkimuksen luonne palveli aiheen tutkimista ja mahdollisti lasten kuulemisen tarkasti.

Kvalitatiivisen tutkimuksen haastattelun avulla voidaan mahdollistaa lasten äänen ja lasten näkökulmien esiintuominen (Alasuutari 2005, 145). Haastattelun käytön etuna aineiston keruumenetelmänä voidaan pitää joustavuutta, koska siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Tässä opinnäytetyössä haastattelun valintaa aineiston keruumenetelmäksi perustellaan sillä, että tutkimuskohde haluttiin nähdä tutkimustilanteessa subjektina, merkityksiä luovana aktiivisena osapuolena. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 204–205.) Haastateltava lapsi toimii vuorovaikutuksessa haastattelijan kanssa ja tuottaa arvokasta tietoa omasta kokemuksestaan.

Haastattelu on sekä laadullisessa, että määrällisessä tutkimuksessa käytetty aineistonkeruumuoto (Kirmanen 1999, 196). Teemahaastattelulle on ominaista, että kaikille haastateltaville esitetään kysymykset liittyen samaan teemaan (Kuula 2006, 128). Haastattelua voidaan kuvata eräänlaiseksi keskusteluksi, jolla on tietty tarkoitus. Haastattelun avulla kerätään aineistoa, jossa tutkittavien oma kokemus ja kertoma tulee esiin (Kirmanen 1999, 196). Teemahaastattelussa on ennalta valittu teema ja sen aihealueet, joita haastattelussa käsitellään. Teeman rajaamisella ja ennakkovalmistelulla varmistetaan koko tutkittavan aiheen käsittelyn haastattelussa. Teemahaastattelulle on ominaista väljyys, koska sitä ei ole ennakkoon rajat-

tu niin tarkasti. Teeman rajauksen etuna voidaan pitää sitä, että pysytään tutkimuksen kannalta olennaisessa aiheessa ja keskitytään tutkimaan valittua aihetta. (Kananen 2008, 73–73). Yksilöhaastattelun etuna voidaan pitää lapsen yksilöllisempää kuulemistä ja aiheen syvällisempää tarkastelua. Toisaalta ryhmähaastattelussa lapsi saattaa kokea tilanteen turvallisemmaksi, kuin ollessaan kahden kesken tutkijan kanssa. Ryhmähaastattelussa voi olla se vaara, että puheliaat ja puhumaan halukkaat lapset vievät tilaa hiljaisemmilta ja aremmilta lapsilta. (Ritala-Koskinen 2001, 156.) Tässä tutkimuksessa ryhmähaastattelu toimi kuitenkin yksilöhaastattelujen tukena mahdollistaen kaikkien lasten vapaamuotoisen näytelmästä kertomisen.

Alasuutari (2005, 152–153) pitää haasteena lasten haastattelussa sitä, että lapsella ja aikuisella saattaa olla epätasa-arvoinen lähtöasetelma. Kun tutkimuskohteena ovat lasten kokemukset, vallitsee lapsen ja aikuisen välillä haastattelutilanteessa epätasa-arvoinen lähtökohta, tämä valtaero voidaan nähdä sekä myönteisenä että kielteisenä asiana. Myönteisenä tässä voidaan pitää sitä, että aikuisella on ikään kuin oikeus tehdä kaikenlaisia kysymyksiä ja odottaa lapselta vastauksia, kuten arjessa yleensäkin. Kääntöpuolena tässä asetelmassa voi olla epätasa-arvo toimijoiden välillä eli aikuinen ikään kuin tietää jo lapsen vastaukset joiden osaamista lapselta testataan.

Havainnointia voidaan pitää tieteellisen tutkimuksen yhtenä perusmetodinä. Se on ikään kuin tieteellistä tarkkailua, ei pelkästään asioiden ja ilmiöiden näkemistä. Havainnoinnin avulla voidaan saada varmistusta siitä, toimivatko ihmiset siten kuin he sanovat toimivansa. Luonnollisessa ympäristössä tehtyjen havaintojen etuna on se, että havainto tehdään aina siinä kontekstissa, jossa se oikeasti ilmenee. Havainnointi mielletään laadullisen tutkimuksen metodiksi ja sitä käytetään yleisimmin silloin kun tutkitaan yksittäisen ihmisen toimintaa ja vuorovaikutusta toisten kanssa. (Vilka 2007, 37–38.) Havainnoinnin etuna on, että sen avulla voidaan saada suoraa ja välitöntä tietoa yksilöiden ja ryhmien toiminnasta käyttäytymisestä. Havainnoimalla todellista elämää, voidaan välttää keinotekoisuutta. Havainnointi sopii menetelmäksi esimerkiksi silloin, kun tutkimuskohteena ovat lapset, jotka eivät kykene välttämättä kielellisesti ilmaisemaan kaikkea toimintaansa. (Hirsjärvi ym. 2009, 213.)

Havainnointitapoina voivat olla Vilkan (2007, 42) käyttämän määritelmän mukaan tarkkaileva havainnointi, osallistuva havainnointi, aktivoiva osallistuva havainnointi, kokemalla oppiminen sekä piilohavainnointi. Opinnäytetyössämme aineistoa kerättiin osallistuvan havainnoinnin avulla. Tällöin mahdollistui havainnoitsijan osallistuminen kohderyhmän toimintaan. Osallistuvaa havainnointia tekevä tutkija voi itse säädellä etäisyyttään tutkimuskohteeseen. Osallistuvan havainnoinnin avulla tutkija voi tarkkailla ihmisten käyttäytymistä ja yrittää ymmärtää sen merkityksiä. (Törrönen 1999, 222–223.) Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkittavan kohteen toimintaan ennalta sovittuna ajanjaksona ja tutkittavien ehdoilla, Vilka (2007, 44–45) määrittelee tutkijan roolia. Tarkoitus on, että tutkija pääsee sisään tutkittavien maailmaan. Osallistuvassa havainnoinnissa on usein ennalta valittu teoreettinen näkökulma. Osallistuvaa havainnointia voidaan toteuttaa kohdistetun havainnoinnin avulla, jolloin havainnointi on kohdistettu rajattuun tapahtumaan ja tilanteisiin.

Havainnointia on kritisoitu siitä, että havainnoitsijan läsnäolo saattaa vaikuttaa tilanteen kulkuun, jopa muuttaen havainnoitavien käyttäytymistä. Havainnoinnin haaste on myös se, että havainnoitsija saattaa sitoutua emotionaalisesti tutkimuskohteeseen, jolloin tutkimuksen objektiivisuus voi kärsiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 213.) Tutkijan tunteiden tiedostaminen ja niiden erillään pito tutkimuksesta voi joissain tapauksissa olla haastavaa, mutta ehdottoman tarpeellista.

6.2 Tutkimusaineiston hankinta

Tämän opinnäytetyön tutkimus on laadullinen ja se toteutettiin haastatteleamalla lapsia ja havainnoimalla lapsiryhmää. Keväällä 2011 laadimme yhdessä yhteistyöpäiväkodin johtajan kanssa yhteistyössä tarkan aikataulun näytelmäprosessin etenemisestä harjoituksineen ja esityksineen. Tutkimusaineiston hankinta toteutettiin sovitusti syksyllä 2011 syys- ja lokakuun aikana. Osallistuimme jokaiseen yhdeksään näytelmän harjoituskertaan ja kahteen näytelmän esitykseen. Näiden aikana suoritettiin osallistuvaa havainnointia. Tutkijoina halusimme ymmärtää prosessia syvällisesti ja tämän mahdollistamiseksi meidän oli oltava siellä missä tapahtuu (Kalliala, 2008, 69). Roolimme näytelmäprosessissa oli kuitenkin olla

sivustaseuraavia havainnoitsijoita. Tavoitteena oli herättää luottamusta ja luoda turvallista ilmapiiriä, joten ohjasimme prosessin aikana kaksi kertaa alkulämmittelyleikin ennen harjoituksia ja kolmella harjoituskerralla keräsimme palautetta mielipidekorttien avulla. Tämän toiminnan avulla meistä tuli tuttuja lapsille, eikä heidän tarvinnut jännittää meidän läsnäoloa tai haastattelutilannetta niin kovasti. Haastattelut tehtiin yksitellen aina harjoitusten jälkeen. Kaikki aineistonkeruu suoritettiin yhteistyöpäiväkodin tiloissa.

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa laadimme väljän teemahaastattelurungon (liite 1). Haastattelurunko perustui tutkimuksen pääteemoihin, joista haastattelukysymykset johdettiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Opinnäytetyössä oli tarkoitus selvittää lasten kokemuksia osallisuudesta näytelmään ja kuulla lapsia itseään. Haastattelun teemat olivat draama, leikki, roolit ja osallisuus sekä yhdessä toimiminen. Teemoista johdetut haastattelukysymykset auttoivat meitä haastattelijoina rajaamaan aihetta ja pysymään aiheessa. Toisaalta mahdollistui vapaus esittää tarkentavia kysymyksiä lapselle.

Opinnäytetyön suunnitelman valmistuttua teimme tutkimuslupahakemuksen kaupungin varhaiskasvatuspalveluiden päällikölle loppukesästä 2011. Lupa lapsen havainnointia ja haastattelua koskien, saatekirjeineen (liite 2) toimitettiin kaikille näytelmään osallistuvien lasten vanhemmille ennen näytelmäprosessin alkua. Lapsen osallistuminen tutkimukseen edellyttää huoltajan kirjallista lupaa, mutta se ei yksin riitä, koska lapsi on lopulta itse se, joka päättää osallistumisestaan tutkimukseen (Kuula 2006, 147–148). Kaikki lupapyynnön vastaanottaneet lasten vanhemmat palauttivat lupalomakkeet ja antoivat suostumuksensa lapsensa osallistumiseen. Lisäksi kysyimme kaikilta lapsilta henkilökohtaisesti oman suostumuksensa osallistumisesta tutkimukseen.

Lupapyynnön ohessa olleessa saatekirjeessä esittelimme itsemme ja kerroimme tutkimuksen aiheesta ja toteutuksesta sekä tulevista lasten havainnoinneista ja haastatteluista. Korostimme vaitiolovelvollisuuttamme sekä sitä, että lapsia tai päiväkotia ei voida tunnistaa lopullisesta työstä. Kuula (2006, 92–93) painottaa tutkijan roolissa pitäytymistä sekä ehdotonta vaitiolovelvollisuutta suhteessa kaikkea tutkittavaa kohtaan. Tutkijalle vaitiolovelvollisuus on ammattieettinen

itsestäänselvyys, joskin on hyvä aina painottaa salassapitovelvollisuuden merkitystä. Vanhempien informoinnissa lupasimme myös anonymisoida koko tutkimusaineiston. Tunnistetietojen häivyttäminen on olennaista silloin, kun tutkimuskohteena on arkaluontoinen tutkimusaihe tai kun kyseessä on lapsi (Kuula 2006, 130). Saatekirjeessä ilmoitettiin myös mahdollisuudesta saada lisätietoja pyydetyssä päiväkodin johtajalta. Tähän päädyttiin käytännön syistä, koska johtaja on helpommin tavoitettavissa ja hän on entuudestaan vanhemmille tuttu.

Näytelmäprosessin alkaessa meillä oli kaikkien lasten vanhempien kirjalliset suostumukset yhteistyöstä. Ensimmäisellä yhteisellä tapaamiskerralla, jossa oli paikalla näytelmäprosessia ohjaavat aikuiset ja siihen osallistuvat lapset, esittelimme itsemme ja kerroimme miksi olemme mukana harjoituksissa. Tässä yhteydessä kysyimme lapsilta heidän suostumuksensa siihen, saammeko olla mukana tässä näytelmäprosessissa. Tutkimukseen osallistuvat voivat tehdä päätöksen osallistumisestaan, vasta kun he ovat saaneet riittävästi informaatiota tutkimuksesta. Ihmistieteissä vapaaehtoisuutta tutkimukseen osallistumisesta voidaan määrittää jo sillä, että tutkittava on riittävän tiedon varassa suorittanut päätöksensä tutkimukseen osallistumisesta. (Kuula 2006, 107.) Tutkimuksessa saimme kaikilta lapsilta myönteisen vastauksen asiaan.

Kaikki luvan antaneet ja näytelmäprosessiin osallistuvat henkilöt olivat paras asiantuntijaryhmä tietämään tutkittavasta aiheesta (Kananen 2008, 37). Koska näytelmäprosessiin osallistui kaikkiaan 20 lasta, oli tarkoituksenmukaista rajata haastateltavien lasten joukkoa. Suoritimme siis arvonnalla, jossa valikoituivat haastatteluihin osallistuvat kuusi lasta. Arvonnalla haluttiin varmistaa kaikkien näytelmäprosessiin osallistuvien lasten tasapuolinen mahdollisuus päästä haastateltavaksi, näin taattiin oikeudenmukaisuuden toteutuminen (Mäkelä 2006, 85). Lisäksi heiltä kysyttiin arvonnalla yhteydessä vielä henkilökohtainen suostumus haastatteluun. Kaikki lapset suostuivat haastateltaviksi. Kaikkien lasten läsnä ollessa tehty arvonta mahdollisti sen, että kaikki lapset tulivat tietoisiksi siitä kuinka haastatteluun valikoiduttiin.

6.3 Yhteistyöpäiväkoti

Opinnäytetyössämme oli yhteistyötoimijana kunnallinen keskisuuri päiväkoti. Lapsia päiväkodissa on noin 70 ja siellä toimii neljä lapsiryhmää. Yhteistyöpäiväkodin johtaja oli alusta alkaen sitoutunut yhteistyöhön opinnäytetyöprosessissa. Päiväkodin päivittäisessä kasvatustoiminnassa käytetään pienryhmätoimintaa tukemassa lasten oppimista ja laadukasta varhaiskasvatusta. Päiväkodin tapa työskennellä on ammatillista ja tavoitteellista, ja siellä työskennellään tunteella ja taidolla lasten hyväksi. Päiväkodin toiminta ajatus kiteytyy seuraavasti:

Päiväkotimme on lämminhenkinen talo lapsia varten. Kasvatuksemme tuemme lapsen vapautta valita ja päättää omasta tekemisestään, vapauden tuomaa vastuuta unohtamatta. Tavoitteenamme on lapsen itsetunnon lisääminen ja omatoimisuuden kehittäminen. Koska leikkiessään lapsi käsittelee itselleen tärkeitä arkisia asioita ja opettelee uusia taitoja, leikille on varattu paljon aikaa päivän mittaan. (Toimeksiantajapäiväkoti 2011)

Yhteistyöpäiväkodissa monipuolinen draaman käyttö on osa päiväkodin arkea ja luonteva kasvatustyön keino. Draamaa toteutetaan lapsiryhmissä muun muassa pöytäteatterin, nukketeatterin ja näytelmien avulla. Draamakasvatuksen osa-alueita ovat muuan muassa draamaleikki, improvisaatio, näytelmän tekeminen, teatterissa käynti, prosessidraama, työpajateatteri, tarinan kerronta ja mediakasvatus (Heikkinen 2004, 31). Draaman avulla harjoitellaan esimerkiksi tunteiden tunnistamista ja ilmaisua, toisen rooliin tai asemaan asettumista sekä vuorovaikutustaitoja. Koko talon yhteinen näytelmä valmistetaan päiväkodissa puolivuositain ja siihen osallistuu lapsia kaikista lapsiryhmistä.

Tämä toimintatapa ei ole täysin uusi vaan muunnelma tavasta toimia muutamien vuosien takaa. Aiemmin näytelmiä tehtiin 2000-luvun alkupuolella ja nyt näytelmien tekeminen aloitettiin uudelleen syksyllä 2010. Toimintaan lähdettiin uudelleen, jotta voitiin tarjota lapsille mahdollisuus elämyksiin ja lisätä lasten keskinäistä yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä. Yhteistyöpäiväkodissa draamaprosessi muotoutui jo olemassa olevasta sadusta, joka on yleensä kansansatu, klassikkosatu tai jokin muu satu, joka on lapsille entuudestaan tuttu. Näytelmän valinnassa huomiointiin lasten kiinnostuksen kohteet ja näytelmään järjestettiin useita rooleja, jotta

mahdollisimman moni halukkaista lapsista pääsi osallistumaan. Näytelmän tekstin sisällön sanoma ei ollut keskiössä, vaan pääpaino draamatoiminnassa oli lasten osallistumisessa, yhdessä tekemisessä sekä ilon kokemisessa.

6.4 Kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä opinnäytetyössämme meillä oli 20 lapsen ryhmä, joka koostui 3–6 vuotiaista lapsista. Lapset valikoituivat draamatyöskentelyyn spontaanisti yli ryhmärajojen, oman mielenkiinnon mukaan. Toiminnassa pyrittiin tasapuolisuuteen ja siihen, että ensisijaisesti kaikki halukkaat pääsivät osallistumaan näytelmän tekoon.

Kohderyhmästä tutkimukseen haastateltaviksi lapset valikoituivat sattumanvaraisesti. Valintaprosessi suoritettiin arpoen, jolloin kaikilla näytelmään osallistuvilla lapsilla oli tasavertainen mahdollisuus päätyä haastateltaviksi. Toisella tapaamiskerralla kaikkien näytelmäprosessiin osallistuvien läsnä ollessa lasten keskuudessa suoritettussa arvonnassa, valikoituivat tutkimukseen haastateltavat lapset. Lapsista arvottiin kuusi haastateltavaa. Jokaiselta lapselta kysyttiin vielä tässä yhteydessä oma suostumuksensa haastatteluun osallistumiseen. Kaikki arvotut lapset suostuivat haastateltaviksi. Arvonta lasten läsnä ollessa teki prosessista eettisesti kestävä ja antoi mahdollisuuden lapsen mielipiteen kuulemiselle.

6.5 Tutkimusaineiston analysointi

Tutkimuksessa käytettiin sisällön analyysia. Sisällön analyysin avulla voidaan analysoida systemaattisesti dokumentteja (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103). Dokumentteina tässä tutkimuksessa ovat lasten haastattelut sekä tutkijoiden kirjatut havainnot lapsista ja lapsiryhmästä. Usein sisällön analyysin avulla pyritään laadullisessa tutkimuksessa syvempään kokemuksen tai ilmiön ymmärtämiseen. Sisällön analyysillä pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti, tiiviisti ja selkeästi kadottamatta sen sisältämää informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 105–108).

Kaikki lasten haastattelut nauhoitettiin ja purettiin litteroimalla eli kirjoitettiin tekstimuotoon. Haastattelut kirjoitettiin sanasta sanaan. Litteroinnin yhteydessä nauhoja kuunneltiin useita kertoja ja kirjoitetut tiedostot luettiin useaan kertaan, jotta varmistuttiin, että kaikki puheet oli kuultu ja ymmärretty oikein. Tämän jälkeen aineistoa pelkistettiin ja etsittiin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia pelkistetyistä ilmauksista. Tämän jälkeen lasten pelkistettyjä ilmauksia luokiteltiin teemoittain. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Näitä luokkia olivat draama ja leikki sekä osallisuus, jotka muodostivat pääluokat. Edelleen näistä pääluokista johdettiin teemat, joita olivat näytelmä ja toiminta, osallisuus näytelmään, roolit ja leikki sekä näytelmä prosessina.

Tutkimuksen havainnointiaineistoa kerättiin teemoittain. Teemoina olivat lapsen liike ja sen laatu, lapsen puhe ja sen laatu, lapsen ehdotusten tekeminen, sitoutuminen toimintaan, aktiivisuus sekä yhteistyö muiden lasten kanssa. Valmiit havainnot kerättiin kunkin teeman alle ja pelkistettiin etsien niistä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Havainnointiaineistoja käytettiin tutkimuksessa lasten kuvaamien kokemusten tukena, jotta saatiin monipuolisempi ja toisaalta vahvempi käsitys lasten kertomasta.

7 TUTKIMUSPROSESSI

Näytelmäprosessi alkoi sadun lukemisella lapsille. Satu oli Lumikki ja seitsemän kääpiötä. Sadun valitsi näytelmäprosessia ohjaava päiväkodin johtaja. Tämä satu oli valittu, koska se oli monille lapsille tuttu klassikkosatu, siinä oli useita rooleja ja se mahdollisti monen lapsen osallistumisen näytelmään. Satua oli etukäteen muokattu siten, että siitä oli hieman lyhennetty ja siitä oli jätetty joitain kohtia pois. Näytelmäprosessin alussa satu oli vielä raakile, jossa ei ollut valmiita vuoro-sanoja tai tarkkoja kohtauskuvauksia. Tämä salli sadun työstämisen yhdessä lasten kanssa näytelmäprosessin edetessä.

Kun satu oli ensimmäisen kerran luettu lapsille, he saivat yksi kerrallaan kertoa roolitoiveensa. Roolitoiveet kirjattiin ylös, näin lapsi sai vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lasten mielipiteiden kuuleminen sekä se, että lapsi keksii uusia ideoita myös tarjottujen vaihtoehtojen ulkopuolelta, vaatii kasvattajalta ymmärrystä ja ajan antamista lapsen laajemmalle kuulemiselle. (Turtiainen 2001, 176–177.) Näytelmän roolijako suoritettiin lasten toiveiden perusteella. Tässä yhteydessä näytelmään luotiin lisärooleja, koska osa lasten ehdottamista rooleista tuli näytelmän ulkopuolelta. Suurin osa rooleista täyttyi siten, että niihin oli aina vain yksi halukas ja kääpiöiden suuren suosion myötä kääpiöitä oli lopulta yhdeksän ja näytelmän nimeksi tulikin Lumikki ja noin 7 kääpiötä.

Näytelmäprosessi jatkui sadunlukemiskerran jälkeen kahdeksalla harjoituskerralla sekä kahdella esityksellä yleisölle. Jaoimme haastattelut tasaisesti sijoittuviksi koko näytelmäprosessin ajalle. Jokaisen tapaamiskerran yhteydessä ei siis ollut haastattelua, tämä mahdollisti joustavuuden toiminnassamme huomioiden lapsen voimavarat. Esimerkiksi yhdellä harjoituskerralla siirsimme aiotun haastattelun seuraavaksi kerraksi, koska harjoitukset sijoittuivat tavallista myöhäisempään ajankohtaan.

Haastattelut toteutettiin aina välittömästi harjoitusten tai esityksen jälkeen. Näin toimittiin, jotta lapsella olisi mahdollisimman tarkka mielikuva käsiteltävästä aiheesta. Pienten lasten toiminnalle on tyypillistä, että lapsen viimeksi kokema ja

tekemä toiminta on hänellä päällimmäisenä mielessä. (Ritala-Koskinen 2001, 149.) Kun oli kyse kolmesta kuuteen vuotiaista lapsista, oli tärkeää että lapsen kokemuksia kuultiin heti koetun jälkeen, jotta hän ei unohda niitä.

7.1 Arkiymmärrystä tutkimukselle

Ennen varsinaisen tutkimusaineiston keräämistä perehtyessämme tutkimusaiheen tietoperustaan, teimme kartoittavat haastattelut työntekijöille. Tutustuimme toimeksiantajapäiväkodin tapaan käyttää näytelmää osana varhaiskasvatuksen arkea. Ulkopuolisina tutkijoina halusimme kuulla työntekijöitä lisätäksemme omaa ymmärrystämme asiasta, joten haastattelimme kolmea näytelmäprosessiin osallistuvaa työntekijää. Kysymyksissä käsitelimme näytelmätoiminnan tavoitteita ja työntekijöiden motiiveja olla mukana näytelmän teossa. Lisäksi kartoitimme sitä mitä työntekijät kokevat saavansa näytelmän teosta ja mitä he kokevat lasten saavan näytelmässä mukana olosta.

Työntekijät kertoivat kokevansa näytelmätoiminnan tavoitteeksi sosiaalisten taitojen vahvistumisen, kuten edistää toisten huomioon ottamista, vuoron odottamista, yhdessä olemista ja tekemistä. Tärkeäksi koettiin myös, että näytelmä on leppoisaa yhdessä tekemistä ja tärkeämpää on itse tekeminen kuin lopputulos. Haastattelussa ilmeni lisäksi, että näytelmälle ei ollut asetettu tarkkoja kirjallisia tavoitteita. Työntekijät kuvasivat omiksi motiiveikseen näytelmäprosessiin osallistumisessa, että näytelmän tekeminen on kiva lisä päiväkodin arkirutiineihin ja mukavan erilaista toimintaa lasten kanssa. Vastauksissa ilmeni, että kun on ollut mukana näytelmissä aiemminkin, on kiva jatkaa tällaista työskentelyä, on myös mahdollisuus tutustua eri ryhmien lapsiin ja toimia yhteistyössä muiden kuin oman ryhmän aikuisten kanssa. Esiin nousi lisäksi työntekijöiden oma kiinnostus esiintymistä kohtaan.

Hyödyksi työntekijän näkökulmasta koettiin ilo ja onnistumiset. Työntekijät kokivat, että on ihana nähdä lasten onnistumista ja heittäytymistä ja sitä kautta se tuo iloa itsellekin. Myös mahdollisuus tarjota elämyksiä ja kokemuksia lapsille koettiin hyötynä. Työntekijöiden vastauksissa ilmeni myös, että on mahdollisuus op-

pia toisten työntekijöiden tavasta toimia ja ajatella. Näytelmään osallistuvilla lapsilla katsottiin olevan mahdollisuus kokeilla omia rajojaan, päästä vaikuttamaan, kokea iloa itse tekemisestä, päästä esiintymään vanhemmille. Näytelmäprosessissa halutaan antaa tilaa lasten innostukselle välttämällä liian tiukkaa struktuuria.

Työntekijöiden haastattelut antoivat tutkimukseen hyödyllistä informaatiota ja avasi meille toimeksiantajapäiväkodin tapaa toimia ja lähtökohtia näytelmäprosessille. Haastatteluiden jälkeen meillä oli laajempi käsitys siitä, miten ja miksi näytelmää on käytetty toimeksiantajapäiväkodissa.

7.2 Lasten haastattelut

Ennen jokaista lapsen haastattelua vuorossa olevalta lapsen kysyttiin uudelleen suostumus haastatteluun osallistumiseen. Kun haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista, ei lapsia tarvitse erikseen motivoida toimintaan. Lapsen suostuttelu haastateltavaksi ei ole myöskään tutkimuseettisesti oikein. (Ritala-Koskinen 2001, 153.) Varmistus lapsen halukkuudesta osallistua haastatteluun tapahtui aina uudelleen ennen kyseisen kerran harjoituksia tai esitystä. Tämä antoi lapselle mahdollisuuden pohtia suostumustaan harjoitusten ajan ja valmistautua haastattelutilanteeseen.

Haastattelutilanteessa olivat aina läsnä molemmat tutkijat ja lapsi. Haastattelut toteutettiin yksilohaastatteluina, jotta lapsi saisi oman äänensä kuuluviin yksilönä. Haastattelutilana käytettiin näytelmäharjoitustilan läheisyydessä olevaa tilaa, joka oli lapselle tuttu. Haastattelun pituudessa otettiin huomioon lapsen jaksaminen ja se kesti keskimäärin noin 10 – 15 minuuttia. Haastattelun lyhyt kesto havaittiin hyväksi suhteessa lapsen jaksamiseen. Haastattelutilanteessa huomioitiin se, että lapsella oli juuri ollut näytelmäharjoitukset, jotka vaativat lapselta keskittymistä. Lapsia haastateltaessa on tärkeää huomioida lapsen ikään soveltuva puheilmaisun käyttö. Keskeistä on yksinkertainen käsitteistö ja lyhyet ja tarkat kysymykset, jotka edellyttävät konkreettisen vastauksen. Tärkeää on haastattelutilanteessa rauhallinen ilmapiiri ja ympäristö. (Kirmanen 1999, 199–203.) Huomioimme tämän haastattelutilanteissa ja laatiessamme haastattelukysymyksiä.

Kaikki lasten haastattelut nauhoitettiin. Aina haastattelutilanteen alussa tutustuttiin yhdessä lapsen kanssa nauhuriin ja hän sai kuunnella omaa ääntään nauhalta. Näin lapselle syntyi tilanteessa turvallisuus, eikä lapsen tarvinnut jännittää nauhoituslaitetta. Haastattelutilanteessa on tärkeää, että haastattelija pääsee lapsen kanssa samalle aaltopituudelle. Luottamuksellinen suhde lapseen ei synny itseltään ja sen eteen on tehtävä töitä. Jotta lapsi suostuu yhteistyöhön, alkaa puhua ja kertoa omia näkemyksiään ja mielipiteitään, on tärkeää, että tilanteessa vallitsee luottamuksellinen ilmapiiri. (Ritala-Koskinen 2001, 154.) Lapsi sai myös haastattelun päätteeksi kuunnella nauhalta omaa haastatteluaan.

Haastattelutilanteessa vuorottelimme työnjakoa siten, että toinen haastattelijoista esitti kysymyksiä ja keskusteli lapsen kanssa ja toinen nauhoitti haastattelut. Haastattelun kysymykset tuotiin lapsen tasolle siten, että hän kykenisi ymmärtämään käsitteet, joita käytimme. Yhteisen kielen löytäminen lapsen kanssa onkin tutkijan keskeinen haaste. Tärkeää on löytää tasapaino konkretian ja abstraktien asioiden välillä ja siinä, miten asioita käsitellään kysymyksissä. (Ritala-Koskinen 2001, 157.) Kaikki haastattelun kysymykset käsitelivät ennalta valittuja teemoja ja kysymykset sijoituivat lapsen juuri kokemaan näytelmäharjoitukseen tai -esitykseen.

Kuuden lapsille toteutetun yksilöhaastattelun lisäksi teimme yhden ryhmähaastattelun (liite 3), johon osallistuivat kaikki näytelmäprosessissa mukana olleet lapset. Tämä haastattelu toteutettiin koko prosessin päätteeksi. Halusimme kuulla kaikkia lapsia vielä kerran yhdessä koetusta kokemuksesta. Lisäksi halusimme tukea yksilöhaastatteluista saadulle tiedolle ja kaikkien lasten äänen kuuluviin. Haastattelemisessä on kyse vuorovaikutuksesta ja keskinäisestä ymmärryksestä. Tärkeää on luoda vastavuoroisen vuoropuhelun ilmapiiri, jossa ei ole oikeita tai vääriä vastauksia. (Ritala-Koskinen 2001, 157.) Yksi tavoitteemme tutkijoina oli luoda välitön ja turvallinen ilmapiiri, jossa lapsi voi avoimesti näyttää myös tunteensa. Mielestämme ryhmähaastattelu oli oiva esimerkki tämän tavoitteen onnistumisesta, koska kaikki läsnä olevat lapset osallistuivat haastatteluun ja tuottivat tietoa sekä sa-noittivat kokemuksiaan.

Tutkijoina meille tuli tunne, että kaikki lapset tulivat sekä yksilö- että ryhmähaastatteluun mielellään. Joissakin yksilöhaastatteluissa lapsi oli aluksi hieman jännittynyt, mutta tutustumisen jälkeen jännitys karisi melko pian ja lapsi keskusteli vapaasti kanssamme haastattelun teemoista. Koimme tärkeäksi antaa lapsille aikaa ja huomiota sekä luoda lapselle kiireettömän vaikutelman haastattelutilanteessa. Uskomme tämän tavan toimia edistävän lapsen tapaa tuoda avoimesti esiin ajatuksiaan ja kokemuksiaan näytelmäprosessista.

7.3 Lapsiryhmän havainnointi

Haastatteluiden lisäksi havainnoimme näytelmäprosessin aikana lapsia yksittäin sekä koko lapsiryhmää. Havainnointia ja haastattelua ei voi täysin erottaa toisistaan. Osallistuvassa havainnoinnissa tarvitaan vuorovaikutustaitoja aivan kuten haastattelussakin. Se edellyttää jatkuvaa intensiivistä keskittymistä havainnoijalta. Lisäksi siinä täytyy kuunnella tarkkaan, katsella ja keskustella siten, että kiinnittää huomiota tutkimuksen kannalta oikeisiin asioihin. (Törrönen 1999, 222.) Havainnoimme näytelmäprosessin aikana koko lapsiryhmää. Tämän lisäksi teimme yksilöhavainnointia kymmenestä lapsesta. Valitsimme yksilöhavainnoitavat lapset näytelmän roolilistasta järjestyksessä alusta alkaen. Havainnointi toteutettiin havainnointilomakkeen (liite 4) avulla, joka oli jaettu teemoihin. Teemat olivat lapsen liike ja sen laatu, lapsen puhe ja sen laatu, lapsen ehdotusten tekeminen, sitoutuminen toimintaan, aktiivisuus sekä yhteistyö muiden lasten kanssa (Törrönen 1999, 233). Molemmat tutkijoista havainnoivat yhtä lasta sekä koko ryhmää näytelmän harjoituskerran ajan.

Yksilöhavainnoinnit tehtiin viidellä tapaamiskerralla ja muilla kerroilla havainnoitiin vain koko ryhmää. Havainnoinnin avulla mahdollistui havainnoitsijoiden osallistuminen lapsiryhmän toimintaan. Havainnoinnissa keskityttiin ennalta valittuihin teemoihin. Halusimme tehdä omia havaintojamme lapsista syventääksemme kuvaa tutkittavasta ilmiöstä. Havainnointia raportoidaan osana tutkimustulosten tarkastelua. Havainnointimateriaalia käytettiin haastatteluaineiston analyysin tukena.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksessamme teimme lapsille kuusi yksilöhaastattelua sekä ryhmähaastattelun. Lisäksi koko näytelmäprosessin ajan teimme lapsihavainnointia. Lasten yksilöhaastatteluissa käsiteltiin näytelmäprosessia draaman, leikin ja osallisuuden teemojen kautta. Ryhmähaastattelussa keskityttiin peilaamaan yhdessä koettuja tapahtumia lasten kokemusten kautta. Tutkimuksessamme oleellista oli saada lasten ääni kuuluviin, joten tulosten raportoinnissa esitetään myös suoria lainauksia. Tutkimukseen osallistuvien lasten tunnistamattomuuden varmistamiseksi ei tuloksissa mainita lasten sukupuolta tai ikää. Tämän tiedon esittämistä ei koettu tutkitavan aiheen kannalta oleellisena asiana. Haastattelujen suorat sitaatit numeroitiin lukemisen helpottamiseksi siten, että numero kuvaa aina eri haastattelutilannetta.

8.1 Näytelmä ja toiminta yhdessä

Lasten haastattelut tehtiin aina heti harjoitusten jälkeen. Haastattelun aluksi äskettäin olleet harjoitukset palautettiin lasten mieliin. Ensimmäisenä käsiteltiin näytelmää ja yhdessä toimimista. Lapsilta kysyttiin, mitä he tekivät äsken harjoituksissa. Lasten vastauksissa esiintyi näytelmän nimi, Lumikki ja noin seitsemän kääpiötä. Lapset toivat esiin lavalla olemisen, harjoittelun ja esittämisen sekä lopuniiukset ja -kumarrukset. Yhdessä vastauksessa myös musiikki nostettiin esiin.

Lapsi: Harjoteltii lumikkia ja seitsemän kääpiötä. (Haastattelu 1)

Lapsi: No mm no tehtii sellasii esitysnäytelmiä, erilaisia niinku sillon oli musiikkia ja sillon ei ollu ja sillon tota voi pitää tälleen kädet tai voi pitää kädet tälleen, tälleen siinä käsiä. (Haastattelu 5)

Lapsilta kysyttiin, onko näytelmässä mukana olo erilaista verrattuna normaaliin päiväkotipäivään, he kuvasivat kokemuksiaan seuraavasti. Erilaisuutta päiväkotipäivän ja näytelmän välillä kertoi kokevansa kolme lasta. Kahdessa vastauksessa tuotiin esiin, että erilaisuutta ei koeta. Yhdessä vastauksessa kuvattiin, että leikkiminen on mielekkäämpää kuin näytelmä.

Lapsi: Joo, on aika aa tosi erillaista. (Haastattelu 1)

Lapsi: Eiku tuol [oma osasto] on samanlaista tää on ihan tuol [lava] on myös ihan kivaa näissä kahessa. (Haastattelu 2)

Tarkentavana kysymyksenä edeltävään, lapsia pyydettiin myös erittelemään päiväkotipäivän ja näytelmäharjoitusten eroja. Lasten kertomassa tuotiin esiin näytelmäharjoitusten pitkä aika, esittäminen, sekä näytelmä. Kahdessa vastauksessa kerrottiin erilaisista roolihahmoista.

Lapsi: No se ku, et ku se on aika pitkä ja sitku se siinä esitetää ku on niitä kaikkia erilaisia hahmoja. (Haastattelu 1)

Kaksi lapsista kertoi vuorosanojen sanomisen olevan kivaa tai aika kivaa. Yksi lapsi muisteli aiempaa näytelmäkokemusta, jostakin muusta näytelmästä, jossa hän koki epäonnistuneensa vuorosanojen kanssa. Kaksi lapsista kertoi oman roolihahmon vuorosanoista tai tekemisistä.

Haastattelija: No entäs, millasta on sanoa vuorosanoja?

Lapsi: No aika kivaa, on sanoo vuorosanat. (Haastattelu1)

Kysyttäessä lapsilta jännittääkö esittäminen heitä, vastaukset vaihtelivat hieman. Kaksi lasta kertoi että, ei jännitä. Kaksi kertoi jännittävänsä jonkin verran ja kaksi lasta jännitti.

Lapsi: Jännittää ja paljoki. (Haastattelu 1)

Lapsi: No ei jännitä. (Haastattelu 2)

Lapsi: No ei...pikkusen vaan jännitti. (Haastattelu 6)

8.2 Osallisuus näytelmässä

Haastattelussa osallisuusteemaa kartoitettiin kysymyksillä, jotka koskivat osallistumista ja liittymistä, yhteisöllisyyttä sekä vaikuttamisen mahdollisuutta. Kysyttäessä lapsilta, millaista on osallistua tähän näytelmään, he kuvasivat kokemuksiaan kivaksi, aika kivaksi ja hauskaksi.

Lapsi: Siksi ku mä esittelen, ni imulle tulee kiva ajatus. (Haastattelu 3)

Lapsi: Nooooo...oli tosi hauskaa. (Haastattelu 6)

Näytelmään osallistumiseen lapset kokivat vaikuttavan muiden lasten osallistumisen sekä halun esiintyä perheelleen ja läheisilleen. Kaksi lasta toi esiin halun esittää ja kokemuksen siitä, että esittäminen on kivaa. Loput haastatelluista lapsista eivät kertoneet erityisiä syitä osallistumiselleen.

Haastattelija: Miks sä halusit tulla mukaan tähän näytelmään?

Lapsi: Ett toi äiti ja iskä olis tossa näkemäs, mun kummit ja äiti ja iskä, mummi ja pappa näkis mut näyttelemässä. (Haastattelu 6)

Lapsi: No siksi ku mä halusin esittää sitä, ku se oli niin kivaa esittää olis aina. (Haastattelu 1)

Lapsi: Koska kaikki muutki tulee. (Haastattelu 4)

Haastattelussa lapsille esitettiin kysymys, millaista on, kun näytelmässä on mukana lapsia eri ryhmistä. Kaikki lapset toivat esiin vastauksissaan sen olevan hauskaa, kivaa tai aika kivaa. Lisäksi yksi lapsi luetteli vastauksessaan näytelmään osallistuvien lasten ryhmien nimiä.

Lapsi: Kivaa [luettelee osallistuvien ryhmien nimiä]. (Haastattelu 4)

Lapsi: No seki on kivaa, et ne niinku tulee eri ryhmist. (Haastattelu 1)

Kysyttäessä lapsilta oman mielipiteen ilmaisemisesta, he kertoivat seuraavaa. Yhdessä vastauksessa esiin nousivat mielipidekortit, joilla hän viittasi mahdollisuuden kertoa sen hetkisistä tuntemuksistaan harjoitusten ja esityksen jälkeen. Kaksi lasta kuvasi vastauksissaan saaneensa mahdollisuuden valita oma roolihahmons. Yksi lapsista kertoi vastauksessaan saaneensa mahdollisuuksia puheenvuoroihin. Yksi lapsi kuvasi vastauksessaan sitä, että voi sanoa mielipiteensä, mutta hän ei ollut tehnyt näin.

Lapsi:[nyökkää] Mm, tylsästä ja kivasta. [mielipidekortti]. (Haastattelu 4)

Lapsi: En, tai saa, jos viittaa. (Haastattelu 5)

Lapsi: No itse asiassa emmä voi aina, ku mul on sellanen juttu, et mä en aina pysty, ei aina.

Haastattelija: Mut joskus voi.

Lapsi: Nii voi.

Haastattelija: No ootko sanonut.

Lapsi: En itse asiassa. (Haastattelu 2)

Haastattelussa esitettiin jatkokysymys, siitä otettiin esitetty mielipide huomioon. Lapset kertoivat, että otetaan tai otetaan ehkä ja toteutetaan ehdotuksia. Ehdotusten toteuttamisen kuvattiin vastauksissa tuntuvan kivalta.

Haastattelija: No tuntuko susta, et jos sul oli joku ehdotus tai mielipide ni saiks sä sanoa sen tuolla harjoituksissa?

Lapsi: En... tai saa, jos viittaa.

Haastattelija: Mitäs sit, jos sä sanoit jotai ehdotuksia ni kuunneltiin niitä? Otetaaks niitä huomioon?

Lapsi: No otetaa ehkä [mieltii].

Haastattelija: Toteutettiin jotain sun ehdotuksia?

Lapsi: Toteutettiin pari.

Haastattelija: Miltäs se tuntu?

Lapsi: No tosi kivalt. (Haastattelu 6)

Esimerkki haastattelusta numero viisi, jossa haastattelija ja lapsi keskustelivat omien mielipiteiden ilmaisemisesta ja siitä miten niitä toteutetaan.

Haastattelija: Jos sul on joku ajatus tai mielipide, ni tuntuuko et sä voit sanooa sen tässä näytelmässä?

Lapsi: Ei, enkä mä ees sanokkaa täs mitää [vuorosanoja] täs näytelmässä.

Haastattelija: Jos sul ois vaikka, joku ehdotus, et joku juttu voitais tehdä jotenkin, ni oot sä sanonu niitä?

Lapsi: Oon.

Haastattelija: No miten se otetaan yleensä huomioon, jos ehdottaa jotain?

Lapsi: No, ne [ohjaajat]miettii, et ottaaks ne sen vai eiks ne ota. (Haastattelu 5)

8.3 Roolit ja leikki

Haastattelun teemojen sisällä käsiteltiin lapsen roolihahmoa, leikkiä ja rooleja leikissä sekä roolin sisällä toimimista. Lapsilta kysyttiin millainen roolihahmo heillä on näytelmässä, miten se toimii ja mitä se ajattelee. Kaikki lapset nimesivät esittämänsä roolihahmon tai roolihahmot sekä erittelivät hahmonsa toimintaa näytelmässä. Neljä lasta kuvasi myös roolihahmonsa ajattelua.

Lapsi: Mulla on x1-hahmo ja toi toi tai x2-hahmo se, se oli surullinen ja sitte se löys puolen päivän päästä hienon y-hahmon. Se [x1-hahmo]on siinä ihan paikallaan, sitten ei enempää. No se [x2-hahmo] ottaa sitä y-hahmoa kädestä, niinku olkapäästä kiinni ja sitte ne on viivalla. Mä luulisin, et se ajattelee sitä, että se saisi uuden lapsen. (Haastattelu 1)

Lapsi: X-hahmo, se on tosi vihaine, sen takia, en tiää. (Haastattelu 2)

Lapsi: No se on vaa x-hahmo, se ottaa y-hahmon kädestä ja vie metsään, en tiedä, vois vaikka ajatella jotain, se luulee jotain hyviä asioita, mut se tekee ihan pahoja asioita. Jotka lapset ei tykkää. (Haastattelu 3)

Lapsi: Joo, x-hahmo ja y-hahmo, paha x-hahmo, [mieltii] tekee hyvää, [mieltii] lyö, se lyö. (Haastattelu 4)

Lapsilta kysyttäessä leikistä, kaikki lapset vastasivat leikkivänsä. Viisi lapsista kertoi olleensa jokin roolihahmo leikkiessään ja nimesi kyseisen hahmon. Yksi lapsi kertoi, että ei leiki joka päivä, mutta toisaalta mielsi leikiksi myös videon katsomisen. Hän kertoi leikkivänsä silloin kun joku haluaa leikkiä hänen kanssaan.

Lapsi: En, olen, ainaki poliisia. (Haastattelu 1)

*Lapsi: Oon, ei, ei ku mä oon, oon yleensä ollu x-hahmo.
(Haastattelu 2)*

*Lapsi: Mä oon tehny pyhäkoulussa sellasta kävelyä ja sit mä oon tehny sellasta leijonatehtävää, mä oon tehny vaan merirosvoa.
(Haastattelu 3)*

*Lapsi: Joo, kurkisammakkoa..hypänny kurkisammakossa.
(Haastattelu 4)*

Haastattelussa numero kuusi yhden lapsen kanssa käytiin seuraavanlainen keskustelu leikistä ja toimimisesta leikissä jossakin roolihahmossa.

Haastattelija: Leikitkö sä?

Lapsi: En.

Haastattelija: Et koskaan leiki päiväkodissa.

Lapsi: No en, joskus vaa tietsikalla ja joskus leikin.

Haastattelija: Joo, mitä leikkejä leikit?

Lapsi: Yleensä noilla supersankareilla.

Haastattelija: Ootko sä joskus ollu leikissä joku hahmo, joku rooli-hahmo?

Lapsi: Joo.

Haastattelija: Minkälainen?

Lapsi: Batman.

Haastattelija: Miltäs se tuntuu?

Lapsi: Tosi kivalta. (Haastattelu 6)

Lasten kanssa keskusteltiin toimimisesta näytelmässä ja esiintymisestä roolissa. Heiltä kysyttiin, millaista on esiintyä ja näytellä yleisölle. Kaikki lapset kertoivat roolissa toimimisen ja yleisölle esiintymisen olevan hyvää, kivaa, aika kivaa tai tosi kivaa.

Lapsi: Vihreätä [mielipidekortin väri: vihreä=minulla oli mukavaa tänään], liikkuu, joo, ja punanen tarkoittaa tylsää ja keltanen tarkoittaa vähän kivaa. Tänään olisin ottanut vihreen. (Haastattelu 4)

Lapsi: Vähän niinku ujoa mutta [huokaa], hyvää kuitenkin. (Haastattelu 5)

8.4 Näytelmä prosessina

Lopuksi toteutimme lapsille ryhmähaastattelun. Haastattelu tehtiin kaikkien harjoituskertojen ja päiväkodin lapsille suunnatun esityksen jälkeen. Lapsilla oli vielä tulossa esitys omille vanhemmilleen ja läheisilleen. Ryhmähaastattelun tarkoitus oli tuottaa tietoa yhteisesti koko näytelmäprosessista sekä pitää yhteinen lopetus lapsille opinnäytetyöprosessin aineistonkeruun osalta. Ryhmähaastattelussa käsiteltiin sitä, millaisia tunnelmia lapsille oli herännyt näytelmän esittämisestä, sitä, mitkä olivat olleet lapsille mieluisimpia ja tärkeitä asioita tässä näytelmässä sekä sitä, lähtisivätkö lapset uudelleen mukaan näytelmätoimintaan ja mistä syystä. Ryhmähaastattelun alussa kiitimme lapsia siitä, että saimme osallistua, havainnoida ja haastatella heitä tämän prosessin aikana. Kerroimme lapsille, että osallistuminen ryhmähaastatteluun on vapaaehtoista ja he voivat vapaamuotoisesti vastata kysymyksiin, jos haluavat. Kaikki lapset halusivat osallistua ryhmähaastatteluun ja paikalla oli siis 19 lasta. Lapset viittasivat halutessaan vastata esitettyihin kysymyksiin. Seuraavassa kuvaamme ryhmähaastattelun kulkua.

Ensimmäiseksi halusimme kartoittaa lasten tunnelmia edellisenä päivänä olleen esityksen jälkeen. Vastauksissa mukavaksi asiaksi koettiin oma roolihahmo ja sen esittäminen. Hauskana asiana kaksi vastaajista kertoi kokeneensa lavalla suoritetun liikkeen ja roolihahmon tavan toimia sekä musiikin soimisen. Yksi lapsi piti kivana sitä, kun ystävät olivat katsomassa häntä. Eräs lapsi kertoi kokeneensa, että olisi halunnut kokeilla muitakin rooleja oman roolinsa lisäksi.

Lapsi: Se on hauskaa, kun me marssitaan ylös ja ne musiikit on aika hauskat.

Lapsi: Että mä oon kääpiö ja mä haluan, musta se on kivaa, kun ää oli iso yleisö meitä kattomassa ja siellä istui kaksi mun kaveria, se oli mun mielestä kivaa.

Toisena asiana lapsilta kysyttiin, lähtisivätkö he uudelleen mukaan päiväkodin näytelmätoimintaan. Tähän kysymykseen halusi vastata 15 lasta. He sanoivat haluavansa lähteä uudelleenkin mukaan päiväkodin näytelmätoimintaan. Lasten kokemukset siitä, miksi he lähtisivät uudestaan mukaan näytelmätoimintaan, olivat keskenään melko samansuuntaisia. Viisi lasta ilmaisi, että oli kivaa olla mukana näytelmässä. Yksi lapsi kertoi kokevansa, että esittäminen oli ollut hauskaa ja harjoitukset olivat olleet tosi kivoja. Yhden lapsen kertoman mukaan näytelmä oli niin hyvä. Neljä vastannutta lasta kertoi kokevansa oman roolin esittämisen kivana ja yhden lapsen kokemus oli, että hän toivoisi ainakin joltain vaihtuvaksi roolin.

Lapsi: no siiks, ku se oli kivaa.

Lapsi: Mä haluan, se oli hauskaa, kun mä vaan tulin esittään tänne ja ne harjoitukset on ollu tosi kivoja.

Lapsi: No ois kiva, että vaihtuis ainakin ni, nin joltakin rooli.

Lapsilta kysyttiin myös, että onko joukossa joku, joka ei haluaisi lähteä näytelmätoimintaan mukaan uudelleen. Tähän kolme lasta vastasi haluavansa mukaan uudelleen, johon yhtyi heti kuoro lapsia. Yleisin vastaus kysymykseen oli ”mä haluan”.

Lasten vastauksissa esiintyi kokemus mieluisimmaksi asiaksi näytelmätoiminnassa oman roolihahmon esittäminen viidellä vastaajalla seitsemästä. Kaksi vastaajaa koki mieluisimmaksi asiaksi yhdessä olemisen ja toisella heistä oli yhdessä olemisen lisäksi kokemus, että oli hauskaa osallistua tähän juttuun.

Lapsi: Se oli kivaa, kun mä sain olla x-hahmo.

Lapsi: Se oli hauskaa, kun me oltiin yhdessä, me oltii yhdessä, me osallistuttiin tähän juttuun.

Lasten kokemuksia mukanaolosta tässä näytelmässä kysyttäessä kaikki vastanneet lapset kuvasivat mukanaolon tuntuneen hyvältä tai kivalta. Kun lapsilta kysyttiin miten he saivat vaikuttaa näytelmää koskeviin asioihin, vastanneet lapset kertoivat, että on kiva olla mukana näytelmässä ja on kiva esittää omaa roolihahmoa.

Lasten vastauksista ilmeni, että he kokivat vaikuttamiseksi kaksi asiaa. Kun heiltä oli kysytty halukkuutta osallistua päiväkodin näytelmään sekä kun heiltä kysyttiin mielipidettä siitä, mitä roolihahmoa lapsi haluaisi näytelmässä esittää.

Lapsi: Kiva olla näytelmässä ja olla x-hahmo.

Lapsi: On kivaa olla x-hahmo ja on kiva olla.

Eriyisen tärkeäksi kokemukseksi itselleen tässä näytelmässä puolet vastanneista lapsista kertoi kokeneensa sen, että näyttelemisen ja oleminen täällä olivat olleet kivoja asioita. Toinen puoli vastanneista nosti tärkeäksi asiaksi itselleen oman roolihahmon ja roolissa toimimisen.

Lapsi: Se on tärkeintä mun mielest, ku on niinku se, ett saa olla x-hahmo. Mä aina ihmettelen sitä, et miks.

Lapsi: Että oli kivaa olla täällä, kivaa.

Lopuksi lapsilta kysyttiin lähtisivätkö he uudelleen mukaan päiväkodin näytelmätoimintaan tai johonkin muuhun näytelmätoimintaan? Noin puolet ryhmähaastatteluun osallistuneista lapsista halusi vastata kysymykseen. Vastajaista kuusi lasta vastasi molempiin vaihtoehtoihin myöntävästi. Kolme vastaajaa vastasi haluavansa lähteä oman päiväkodin näytelmätoimintaan mukaan vastaisuudessakin.

Lapsi: Arvaa mitä, mun mielestä tää on paras näytelmä, mitä mä oon näytelly ikinä ja jos tulee samanlainen näytelmä uudestaan, ni mä tulisin varmasti mukaan. Mä en haluu mennä ikinäkään mihin muuhun näytelmään, ku tän päiväkodin näytelmiin.

Koimme toteutetun ryhmähaastattelun hyödylliseksi sen toimiessa selkeänä lopetuksena työskentelyllemme lasten kanssa ja sen tuottaman tiedon myötä. Ryhmähaastattelu tilanteessa kaikille lapsille tarjoutui mahdollisuus kertoa tunnelmistaan ja ajatuksistaan. Kokemuksemme mukaan lapset olivat halukkaita kertomaan omista mielipiteistään.

9 TULOSTEN TARKASTELU

Lasten yksilöhaastatteluissa käsiteltiin näytelmäprosessia draaman, leikin ja osallisuuden teemojen kautta. Ryhmähaastattelussa keskityttiin muistelemaan yhdessä koettuja tapahtumia ja kuulemaan lasten kokemuksia. Tutkimustehtävänä tässä tutkimuksessa oli lapsen kokemukset osallisuudesta näytelmäprosessissa. Tutkimuskysymyksenä kysyttiin miten lapsi kokee osallisuutta ja miten se näyttäytyy näytelmäprosessissa.

Keskeisimpinä tuloksina tässä tutkimuksessa ovat:

- Lapsilla on yleisesti halu osallistua näytelmätoimintaan ja he kokevat sen mielekkäänä tekemisenä.
- Vertaisten merkitys koetaan tärkeäksi.
- Omassa roolissa toimiminen sekä roolihahmo näytelmässä ovat lapselle merkityksellisiä.
- Yhdessä toimiminen on lapselle tärkeää.
- Lapsi sai vaikuttaa asioiden kulkuun ja hänellä oli mahdollisuus ilmaista mielipiteensä.
- Lapset kokivat osallistumisen tärkeäksi ja haluavat osallistua uudelleen samankaltaiseen toimintaan.

Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen kasvatus- ja opetustoiminnassa sekä yleisemmin sosiaalialan koulutuksessa ja erilaisissa ohjauksen konteksteissa. Tutkimus tekee näkyväksi näytelmätoiminnan hyötyjä lapselle osallisuuden ja yhteisöllisyyden näkökulmista. Tarkastelemme seuraavassa saatuja tuloksia suhteessa varhaiskasvatuksen, draamaan ja sosiaalipedagogiikan teorioihin sekä omiin havaintoihimme peilaten.

9.1 Näytellään yhdessä

Tutkimuksessa lapset kertoivat kokemuksiaan näytelmästä ja yhdessä toimimisesta. Lapset mielsivät näytelmään liittyviksi asioiksi lavalla olemisen, näytelmän

harjoittelemisen sekä esittämisen. Myös näytelmään liittyvät muut elementit, kuten lavasteet, rekvisiitta, puvut ja musiikki tuotiin esiin vastauksissa. Walamies (2007, 42–43) on tutkinut väitöskirjassaan, että draama toimii lapsen kehityksen tukena, ja erilaisten tavoitteiden saavuttamiseksi voidaan käyttää satuja, tarinoita ja dramatisointia. Tässä näytelmäprosessissa lapset harjoittelivat vuorovaikutustaitoja sekä jännittämiseen liittyvien tunteiden hallintaa. Lapset osasivat kuvata sitä, mitä olivat tehneet harjoituksissa ja mikä oli näytelmän nimi. Lapset kuvasivat esittämisen olevan pääasiassa mieluisaa. Yli puolet lapsista kuvasi kokemukseensa jännittämisen suhteen siten, että jännitti jonkin verran tai paljon. Kaksi lapsista ei ollut kokenut jännitystä. Puolet vastanneista lapsista kertoi kokevansa erilaisuutta näytelmän harjoitusten ja päiväkotipäivän välillä. Eroiksi lapset kokivat näytelmä harjoitusten pitkän keston, esittämisen erilaisena tekemisenä, erilaiset roolihahmot sekä näytelmän toisena todellisuutena. Kaksi vastaajista ei ollut kokenut eroa näytelmässä mukana olon ja päiväkotipäivän välillä.

Työskentelyn perustana on osallistujien turvallisuuden tunteen kehittyminen ja kokemus ryhmään kuulumisesta. Tätä tukee avoin ja kannustava oppimisilmapiiri, jossa ei tarvitse pelätä omaa osaamattomuuttaan. Yhteistyössä on tärkeä kiinnittää huomiota vuorovaikutuksen laatuun, jotta lapselle syntyy kokemus siitä että häntä arvostetaan ja että hänen omat ideansa koetaan arvokkaiksi. Näistä syntyvä rohkeus toimimiseen mahdollistaa vaativammatkin tehtävät ja itseluottamuksen kehittymisen. Ryhmässä toimivat lapset vahvistavat myös toistensa osaamista. (Toivonen 2002, 196–197.) Tutkimustuloksissaan Koivula (2010, 158) toteaa, että yhteisöllisen oppimisen tilanteet ovat osallistujille palkitsevia ja arvokkaita. Onnistunut yhteisöllinen oppiminen vaikuttaa myös yhteisöllisyyden kokemuksen muodostumiseen, joskin kaikki ryhmät ovat tässä yksilöllisiä.

Näytelmäprosessissa vallitsi havaintojemme mukaan salliva ja hyväksyvä ilmapiiri, jossa lapsia kannustettiin oma-aloitteisuuteen suhteessa näytelmätyöskentelyyn. Lapsissa tämä tuttuuden tunne näkyi myös lapselle ominaisena vapautuneena liikkeenä ja jutusteluna sekä iloisina naurun purkauksina. Toisaalta lapset olivat keskittyneitä ja halusivat toimia ohjeiden mukaisesti ja onnistua ollessaan lavalla. Draamatyöskentelyn tulisikin tarjota lapselle onnistumisen kokemuksia ja sitä kautta kehittää lapsen itseluottamusta, jotta tämä uskaltaa toimia ja oppia.

9.2 Osallistutaan näytelmään

Tässä tutkimuksessa ilmeni, että lapset kokivat näytelmään osallistumiseensa vaikuttavan sen, että muut lapset osallistuvat siihen sekä halun esittää ja esiintyä. Osallistumista näytelmään lapset kuvasivat yleisesti ottaen mukavaksi asiaksi. Kaikki haastatteluun osallistuneet lapset kertoivat kokevansa mieluisaksi sen, että näytelmätoiminnassa on mukana lapsia eri ryhmistä.

Vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnallisuuden merkitys ihmisten oppimisen yhteisöissä korostuu. Tärkeänä oppimisympäristönä nähdään vertaisryhmät ja niiden jäsenet, jotka voivat olla sekä antavia että saavia osapuolia suhteessa erilaisiin taitoihin ja pulmatilanteisiin. (Tast 2007, 30.) Päiväkodissa eletään lasten muodostamissa vertaisryhmissä ja näistä ryhmistä lapset saavat kokemuksen yhteisön jäsenyydestä (Kalliala 2008, 36). Osallistumisen tärkeys on keskeinen näkökulma sosiaalipedagogisessa kasvatustajattelussa. Kasvatus nähdään vastavuoroisena kohtaamisena, jonka perusta on ihmisten osallistumisessa. (Tast 2007, 29.) Varhaiskasvatuksessa osallistuminen ja oppimisen mahdollistuminen sekä kokemus osallisuudesta tapahtuvat useimmiten vertaisryhmässä. Näytelmään osallistuminen tarjosi lapsille mahdollisuuden osallistua ja toimia vertaisryhmässä ja sitä kautta oppia.

Draamallisessa toiminnassa mahdollistuu tilanteita, joissa voidaan syventää vuorovaikutuksellisia taitoja. Walamies (2007, 204) kuvaa tutkimuksessaan, että oppimistilanteita voivat olla ohjaajan ja ryhmän sekä ohjaajan ja yksilön väliset tilanteet. Havainnoidessamme lapsiryhmää, havaitsimme lasten keskuudessa toisten vertaisten huomioon ottamisen elementtejä. Lapset autoivat toisiaan muistamaan vuorosanojaan, seurasivat mallia toisistaan ja toimivat sen mukaisesti. Tietyt roolihahmot myös muodostivat oman pienryhmän, jossa autettiin toisia roolisuorituksissa. Havaintojemme perusteella ryhmässä toimiminen näyttäytyi tasavertaisena ja toisesta välittämisenä.

Tutkimuksessa yhtenä tavoitteena oli kuulla lapsia ja heidän kokemuksiaan osallisuudesta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista tässä näytelmäprosessissa. Yli puolet vastanneista lapsista kertoi itsellään olleen mahdollisuuksia ilmaista mielipiteitään

ja vaikuttaa asioiden kulkuun. Osa lapsista myös kuvasi esimerkein näitä tilanteita, joita olivat oman roolin valitseminen, omien vuorosanojen sanominen tai sanomatta jättäminen sekä laajuus, jossa lapsi niitä halusi ilmaista. Lisäksi lapset mainitsivat vaikuttamisen mahdollisuudeksi sen, että he saivat ilmaista mielipiteen siitä, oliko harjoituksissa ollut mukavaa, aika mukavaa vai tylsää.

Toivasen (2002, 211–212) väitöskirjan keskeisin tutkimustulos kasvatuksen näkökulmasta on se, että draamallinen toiminta vaikuttaa lapsen minän kehittymiseen. Draamatoiminta tukee lapsen syy-seuraussuhteiden, tunnetietoisuuden ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Toimiessaan draamassa lapsella on mahdollisuus hyväksytyksi tulemisen kokemukseen ja sen tuottamaan merkityksellisyyden kokemukseen. Yksilölle on tärkeää saada kokemus oman persoonan erityislaatuudesta, omasta toimijuudesta sekä vaikuttamisesta itseä koskevaan päätöksentekoon. Kokemus näistä edistää yksilön selviytymiskeinoja arjessa.

Sosiaalipedagogisessa ajattelussa nähdään ihmisen persoona ja sen arvokkuus suhteessa yhteisöön ja osallisena toimijana siihen. (Tast 2007, 30.) Lapset tekivät näytelmäprosessin aikana lähes jokaisella harjoituskerralla ehdotuksia liittyen näytelmään, jotka yleensä toteutettiin lapsen esittämällä tavalla. Lapsille annettiin runsaasti myönteistä palautetta omasta toiminnastaan harjoituksissa. Toki lasten toimintaa täytyi aika ajoin myös rajoittaa, koska innostuneisuus purkautui toisinaan levottomuutena. Näytelmän edetessä lapset kehittivät omia roolihahmojaan ja toimimistaan siinä. Useat hahmot kävivät läpi selkeän kasvun harjoitusten edetessä esitykseen.

Näytelmäprosessin aikana halusimme tarjota lapsille yhden lisäkeinoon ilmaista mielipiteensä suhteessa prosessiin. Käytimme vihreää, keltaista ja punaista mielipidekorttia harjoituksen tai esityksen jälkeen. Halusimme tehdä tämän, koska koimme, että lapsilla on oikeus ilmaista omia tunnelmiaan ja kokemustaan toiminnasta. Ja kokemustaan myös siitä, että me tutkijoina osallistumme tähän prosessiin ja olemme kaikessa tekemisessä läsnä.

Lasten mielipidettä kysyttiin korttien avulla neljä kertaa tämän prosessin aikana. Käytössä oli vihreä korttivaihtoehto, joka tarkoitti, että ”*minulla oli mukavaa tä-*

nään”, keltainen, joka tarkoitti, että *”minulla oli aika mukavaa tänään”* ja punainen korttivaihtoehto, joka tarkoitti, että *”minulla ei ollut mukavaa tänään”*. Jokainen lapsi sai konkreettisesti ottaa itselleen haluamansa kortin ja ilmaista näin mielipiteensä. Joka kerta enemmän kuin kolme neljäsosaa koki toiminnan olleen mukavaa tai melko mukavaa. Keskeistä on edistää yksilöä näkemään niitä mahdollisuuksia, joilla hän voi vaikuttaa omaan elämän kulkuunsa. Sosiaalipedagogiikassa painotetaan itsenäisyyttä, vastuunottamista, kykyä kehittyä ja vaikuttaa. (Hämäläinen 1999, 61–62.) Lapset innostuivat mielipidekortteista ja tiedustelivat usein ennen näytelmäharjoituksia, tullaanko kortteja käyttämään tänään. Toisinaan lapset valitsivat kortteja sanallisesti, vaikka kyseisellä kerralla ei mielipidettä tässä muodossa olisi kysyttykään. Lapset kokivat kortit mielekkääksi tavaksi ilmaista kokemuksiaan.

9.3 Oma rooli

Yksilöhaastatteluissa lapsia pyydettiin kuvailemaan roolihahmoaan, sen toimintaa ja ajatuksia. Lapset kuvasivat roolihahmoaan ja sen toimintaa. Suurin osa lapsista eritteli myös hahmonsa ajattelua. Haastattelun aiheet etenivät näytelmässä esillä olleiden roolihahmojen kautta lapsen leikkiin ja siinä esiintyviin rooleihin. Lapset kertoivat leikkivänsä ja olleensa jossain roolissa leikkiessään. Näytelmäroolin tekemiseen vaikuttaa henkilön kokema mielekkyys kyseistä roolia kohtaan. Toivanen (2002, 199) pohtii tutkimuksessaan näytelmän roolijakoon liittyvää mielekkyyttä. Oman roolihahmonsa ymmärtäminen ja sen henkilökohtaiseksi kokeminen lapselle kasvavat vuorovaikutuksellisen harjoitusprosessin myötä. Työskentelyn myötä pienikin rooli voi muuttua henkilökohtaisen kehittelyn avulla omaksi ja tärkeäksi. Havaitsimme, että lasten intensiteetti omaa roolihahmoaan kohtaan kasvoi, kun heille tarjottiin mahdollisuus kehittää oman roolin toimintaa. Lisäksi lapset loivat spontaanisti roolihahmoistaan moniulotteisempia, lisäämällä hahmoonsa liikettä ja vuorosanoja. Tutkimuksessamme ilmeni myös, että roolissa toimiminen ja yleisölle esiintyminen koettiin erittäin mieluisaksi.

Olennaista on se, että kaikki saavat vastuulleen tehtäviä, joista heillä on kyky selviytyä, eli roolin tulee olla haaste, joka vastaa lapsen kykyjä. Toisaalta jos tehtävä

ei haasta lasta riittävästi, hän todennäköisesti turhautuu prosessin aikana. Toivainen (2002, 200) pohtii edelleen, että usein lapsen alkuvaiheen epävarmuus muuttuu tekemisen myötä onnistumisen ja selviytymisen kokemukseksi. Kuvattaessa lasten kokemuksia draamasta voidaan todeta, että lapsen visio omasta roolistaan on joustava ja kehittyy prosessin edetessä. Kun lapsille mahdollistetaan osallisuus ja vaikuttaminen, heitä kohtaan osoitetaan luottamusta. Oman toimijuuden myötä lapset voivat kehittää osaamistaan ja näyttää kykyjään yhteisössä. (Turja 2011, 52.) Kun kasvattajat osoittavat lapsille luottamusta sallimalla vapautta omaehtoiseen toimintaan ja ajatteluun, samalla he valtuuttavat lapset toimimaan luovasti ja lapsista voi vapautua monipuolista osaamista.

9.4 Yhteinen näytelmä

Tutkimuksen ryhmähaastatteluosuudessa ilmeni, että lapset olivat kokeneet esittäessään yleisölle mukavaksi asiaksi itse esittämisen ja oman roolihahmon sekä läsnä olleen yleisön. Lapset nostivat vastauksissaan esiin myös roolihahmon toimimisen lavalla sekä musiikin näytelmässä. Koko näytelmäprosessia ja siihen osallistumista arvioitaessa lasten kokemus oli, että mukana olo näytelmässä oli ollut kivaa. Lapset erittelivät mukaviksi asioiksi esittämisen, harjoitukset, näytelmän, osallistumisen ja oman roolin esittäminen sekä yhdessä oleminen. Kaikki vastanneet lapset ilmaisivat halunsa lähteä uudelleen mukaan näytelmäprosessiin.

Draamassa voidaan oppia ryhmätyö- ja yhteistyötaitoja, itseilmaisuu- ja eläytymistaitoja sekä kehittää yksilön itsetuntemusta. Draaman avulla voidaan saada vahva ryhmäkokemus, ryhmä toimii draamassa oppimisympäristönä, jossa oppija saa jatkuvaa palautetta. Luottamuksellisuuden kokemus ja ryhmän turvallisuuden merkitys nousevat keskeisiksi draamatyöskentelyssä. (Häkämies 2007, 149–151.) Koivula (2010, 153–158) toteaa väitöskirjassaan, että yhteinen toiminta liittää lapsia yhteen ja edistää yhteisöllisyyden tunteen muodostumista sekä oppimista yhteisöissä. Yhteisöllisyydellä on tärkeä merkitys lapselle vahvistaen hänen tunnettaan merkityksellisyydestään ja kuulumisesta johonkin sekä edistäen ystävyys-suhteita ja mahdollistaen laadukkaan vuorovaikutuksen kehittymisen. Yhtenevää omassa tutkimuksessamme oli, että haastatellut lapset kokivat mukanaolon näy-

telmässä olleen mukavaa. Lisäksi lapset kuvasivat mukavaksi asiaksi osallistumisen näytelmään ja yhdessä olemisen toisten kanssa.

Näyttelemiskokemuksia voitaneen kuvata oman tietoisuuden tason muuttamisena eli rooliin samaistumisena, jolloin kaikki tekeminen tapahtuu roolin kautta. Yleisön merkitys on toimia työskentelyn virittäjänä, jolloin esittämistilanne korostuu ja erottuu muusta draamatoiminnasta. (Toivanen 2002, 204–205.) Lähtökohdiksi näytelmän tekemiselle päiväkodissa koettiin sosiaalisten taitojen harjoittelu, ilon ja elämyksien kokeminen sekä yhdessä tekeminen ja siitä muodostuva yhteisöllisyys. Lapset kokivat tässä prosessissa tärkeäksi myös näytelmän esittämisen yleisölle. Toivasen (2002, 205) tutkimuksessa todetaan, että teatteriprosessia pidetään omalle itselle merkityksellisenä tai erittäin merkityksellisenä. Ryhmähaastattelussa lasten kertomissa kokemuksissa tuli esiin, kuinka he nauttivat esityksen tekemisestä ja esittämisestä yleisölle. Lasten halukkuus osallistua tämän kaltaiseen toimintaan uudelleen, kuvaa toiminnan mielekkyyttä lapsille.

10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkimusprosessin aikana tutkija joutuu tekemään paljon ratkaisuja ja päätöksiä, joihin ei välttämättä ole oikeaa vastausta. Tärkeää on, että tutkija perustelee tekemänsä ratkaisut ja pohtii niiden luotettavuustekijöitä raportissaan. (Eskola 2010, 202–203.) Tutkimus eettiset kysymykset korostuvat erityisesti silloin kun tutkimuskohteena on jokin haavoittuva ryhmä tai lapset. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 125) kuvaavat teoksessaan, että kun laadullinen tutkimus toteutetaan haastelujen muodossa tiedonhankintatilanteet saattavat olla hyvin vapaamuotoisia ja joustavia, jolloin tutkijan tulee pitää oma roolinsa selkeänä.

10.1 Luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida seuraavien kriteereiden avulla, joita ovat uskottavuus, luotettavuus, siirrettävyys ja vahvistettavuus. Uskottavuus tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tarkoittaa sitä, vastaavatko tutkijan tutkimukseen liittämät käsitteet ja tulkinnat tutkittavien käsityksiä teemoista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138.) Käsitteiden yhtenäistämiseksi ja omaa arkiymmärrystämme lisätäksemme tutkimuksen alkuvaiheessa perehdyimme laajasti aihepiiriä käsittelevään teoriaan ja haastattelimme päivähoidon kasvat-tajia. Tieteelliseen tutkimukseen vaikuttaa aina kerätyn aineiston laatu (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184). Kaikki lasten haastattelut nauhoitettiin, kuunneltiin ja litte-roiitiin sanatarkasti sekä tutkijoiden tekemä havainnointi dokumentoitiin ja sitä hyödynnettiin tulosten tukijana. Myös tarkasti kuvattu ja syvälinen sisällön ana-lyysi tässä tutkimuksessa edesauttoi sen luotettavuutta. Meille tutkijoina oli tärkeää saada lapsen oma ääni ja kertoma kuuluviin, siksi olemme tuoneet tähän työhön myös suoria lainauksia lasten haastatteluista.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa siirrettävyys tarkoittaa tulosten siirrettä-vyyttä toiseen kontekstiin. Kyse ei ole tulosten yleistettävyydestä, vaan tutkitun ympäristön ja mahdollisen sovellusympäristön samantyyppisestä olemuksesta siirrettävyyden kannalta. Tutkijan tulee kuvata aineistoaan riittävän selkeästi ja

tarkasti, jotta voidaan arvioida sovellettavuutta toisessa yhteydessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138.) Tutkijoina koemme, että on hyvin vastuullista ja haastavaa kyetä omassa tutkimuksessa kuvaamaan kaikki sisällöt ja vaiheet niin tarkasti, että ne ovat toistettavissa. Täytyy kuitenkin ottaa eettisyyden kannalta huomioon, mitä voidaan kertoa. Tässä tutkimuksessa ei ole voitu kuvata yksityiskohtaisesti kaikkea tutkittavista ja kontekstista, jotta heidän anonymiteettinsa säilyisi. Tässä tutkimuksessa voidaan kuitenkin todeta, että siltä osin kuin tulokset ovat kuvattu, ne ovat siirrettävissä toiseen kontekstiin.

Varmistettaessa tutkimuksen luotettavuutta, tutkijan on otettava huomioon ulkoiset tekijät sekä tutkimuksesta itsestään johtuvat tekijät, jotka voivat vaikuttaa tutkimukseen. Tärkeää on varmistua siitä, että koko tutkimusprosessin ajan on noudatettu tieteelliselle tutkimukselle asetettuja yleisiä periaatteita. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 139.) Tiedostimme koko tutkimusprosessin ajan mahdolliset riskitekijät ajan, paikan ja resurssien suhteen. Teimme huolelliset esivalmistelut fyysisen paikan suhteen ja kohderyhmään etukäteen tutustuen. Koko prosessin ajan dokumentoimme havainnoinnit ja kaikki haastattelut sekä prosessin kulloisetkin vaiheet heti toteutusten jälkeen, sekä kävimme keskusteluita keskenämme havainnoistamme ja kokemuksistamme.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkimuksen vahvistettavuus. Tutkimuksessa tehtyjä tulkintoja tukevat muista saamaa ilmiötä tarkastelevista tutkimuksista saadut samansuuntaiset tulokset. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 139.) Tässä tutkimuksessa tuloksia tarkasteltaessa saatuja tuloksia peilattiin jo tehtyihin tutkimuksiin ja väitöskirjoihin. Perehdyimme kuuteen aihealuetta käsittelevään väitöskirjaan. Tämän tutkimuksen tulokset olivat samansuuntaisia aiempien tutkimustulosten kanssa ja vahvistivat näin ollen saatuja tuloksia.

Tutkimuksemme toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa luotettavuuden arviointi on osa tutkimuksen toteutusta. Tässä tutkimuksessa luotettavuutta tarkasteltaessa on syytä kiinnittää huomiota omiin havaintoihin, lasten tuottamaan tietoon, omiin ennakko-oletuksiin, lähdekriittisyyteen ja kriittisyyteen yleensä. Tutkijan täytyy tiedostaa omat ennakkokäsityksensä sekä oma roolinsa siinä, miten hän ottaa vastaan tietoa puolueettomasti. Tutkijan omat ominaisuudet, kuten ikä,

uskonto ja sukupuoli eivät saa vaikuttaa siihen, miten hän kuulee ja havainnoi. Laadullisessa tutkimuksessa on kuitenkin väistämätöntä, että tutkija ei pysty täysin irrottautumaan näistä tekijöistä, koska tutkija itse luo tutkimusasetelman ja tulkitsee sitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135–136.) Tutkijoiden täytyy olla kriittisiä koko tutkimusprosessin ajan ja pyrkiä tarkastelemaan asioita usealta kannalta sekä arvioida avoimesti koko prosessia, sen hyviä ja huonoja puolia.

Tutkijan tulkinta on aina ehdollinen, vajavainen ja yksipuolinen käsitys ilmiöstä. Jokaiselle tulkinnalle voidaan esittää myös vaihtoehtoja. Tutkijan tehtävänä on hahmottaa mahdollisimman johdonmukainen käsitys omista tulkinnoistaan ja niiden perusteluista. Raportin avulla tutkija voi tarjota lukijalle käsityksen työnsä uskottavuudesta. (Kiviniemi 2010 81–83.) Halusimme tässä tutkimuksessa nostaa esiin lasten tuottamat merkitykset ja kokemukset mahdollisimman aitoina ja pyrimme aina litteroimaan aineiston välittömästi haastattelun jälkeen, jotta ymmärtäisimme parhaiten asiayhteyksien merkitykset. Näin pystyimme myös kriittisesti pohtimaan omaa toimintaamme ja kysymysten asetteluamme ja tarvittaessa kehittämään toimintaamme. Halusimme kuvata omassa raportissamme tarkasti tutkimuksen toteuttamisvaiheet.

10.2 Eettisyys

Eettisyys on olennainen osa tutkimuksen luotettavuutta ja laatua. Tutkijan tulee olla eettisesti sitoutunut tutkimukseensa koko prosessin ajan, jotta tutkimuksesta tulee eettisesti kestävä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127–128.) Tutkimusetiikka voidaan rajata käsittelemään tieteen sisäisiä asioita. Se voidaan myös määritellä tutkijoiden ammattietiikaksi, jolloin siihen kuuluvat eettiset periaatteet, normit, arvot ja hyveet, joita tutkijan tulisi noudattaa. Tutkimusetiikan normeilla tarkoitetaan totuuden etsimistä ja tiedon luotettavuutta, tutkittavien ihmisarvoon liittyvää normia sekä tutkijoiden keskinäisiä suhteita ilmiöön. Tärkeää on, että tutkimusaineistojen keruu, käsittely ja asianmukainen arkistointi tehdään tieteellisen tutkimuksen menetelmiä käyttäen. Tutkijoiden tulee taata se, että tutkittavien itsemääräämisoikeutta ei loukata, eikä tutkimuksesta aiheudu vahinkoa tutkittavalle yhteisölle tai tutkittaville henkilöille. (Kuula 2006, 23–24.)

Tutkija toimii viranomaisroolissa tutkittavassa kohteessa ja tutkijaa sekä hänen käsittelemiään asiakirjoja sitoo voimassa olevat salassapitosäädökset. Erityistä huolellisuutta täytyy noudattaa arkaluonteisten aineistojen käsittelyssä kuten rotua, uskontoa, sairautta tai vammaa koskevissa asioissa. (Kuula 2006, 90–91.) Tutkijoina sitouduimme noudattamaan salassapitomääräyksiä. Taataksemme tutkimukseen osallistuvien henkilöiden ja kohdepäiväkodin anonymiteetin säilymisen, emme käytä tutkimuksessa henkilöiden ja toimipaikkojen nimiä tai sijaintia. Vilka (2006, 114) toteaa että hyvän tieteellisen käytännön mukaan on tärkeää, että tutkimuksessa yksilöt, ryhmät ja paikkakunnat säilyvät tunnistamattomina.

Tutkimuksen piiristä ei saisi sulkea pois marginaaleja ihmisryhmiä, kuten sairaita vammaisia tai vajaakykyisiä, koska muuten ihmiselämästä jäisi tutkimatta olennaisia ja tärkeitä asioita. Lisäksi esimerkiksi lapsille pitää antaa oikeus tulla kuuluksi ja nähdä omilla ehdoillaan. Lasten osallistumisesta tutkimukseen voidaan perustella muun muassa yhteiskunnallisesti sekä kulttuurin ja lasten itsensä näkökulmasta. Tutkittaessa lapsia heidän tutkimukseen osallistumiseen tarvitaan aina huoltajan tai muun laillisen edustajan lupa. (Kuula 2006, 147.) Ennen tutkimuksen aloittamista pyysimme tutkimukseen osallistuvien lasten vanhemmilta tutkimusluvut sekä hankimme tutkimusluvut varhaiskasvatuspalveluilta ja toimeksiantajapäiväkodilta.

Saimme kaikkien tutkimukseen osallistuvien lasten vanhemmilta myöntävät päätökset, pidimme kuitenkin tärkeänä, että lapsella oli vielä mahdollisuus henkilökohtaisesti päättää omasta osallistumisestaan tutkimukseen. Tämän lisäksi kerroimme lapsille, mitä tutkimme ja miksi seuraamme heidän toimintaansa sekä miksi haastattelemme osaa heistä. Tutkittavan itsemääräämisoikeutta pyritään kunnioittamaan siten, että hänelle annetaan mahdollisuus päättää osallistumisestaan tutkimukseen antamalla hänelle riittävästi tietoa tutkimuksesta. Tutkija välttää aiheuttamasta tutkittavalle fyysistä, henkistä, sosiaalista tai taloudellista vahinkoa. Tutkijan tulee huolehtia luottamuksellisten tietojen tietosuojasta asianmukaisesti. (Kuula 2006, 61–62.) Lisäksi pidimme tärkeänä, että tutkimukseen osallistuva ryhmä lapsia tulisi meille tutkijoille tutuksi ja välillämme vallitsisi luottamuksellinen ilmapiiri.

Osa tutkimusaineistosta kerättiin havainnoimalla lapsiryhmää ja sen toimintaa. Vaikka meitä oli kaksi havainnoitsijaa, jouduimme silti keskittymään vain yhteen tai kahteen toimintatilanteeseen kerrallaan, jolloin havainnoinnin ulkopuolelle jäi aina toimintaa, johon huomiomme ei riittänyt. Tästä johtuen pyrimme havainnoimaan tilanteita ja lapsia tasapuolisesti, jotta havainnointi pysyisi monipuolisena.

Haastatteluissa pidimme tärkeänä, että paikalla olivat aina molemmat tutkijat jolloin mahdollistui se, että toinen haastattelihoista keskittyi nauhoittamiseen ja toinen haastatteliho keskittyi lapseen, hänen kertomaan sekä eleisiin ja ilmeisiin. Näin mahdollistui myös se, että haastattelutilanteessa säilyi vapautunut ilmapiiri ja haastatteliho saattoi tarvittaessa esittää lisäkysymyksiä. Haastattelun alussa lapsi sai rauhassa tutustua ääninauhoituksen tekemiseen ja hänelle kerrottiin vielä, että haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista. Vilka (2006, 104) kuvaa teoksessaan että, silloin kun aineistoa on hankittu haastattelujen ja havainnoinnin avulla, hyvä tutkimusteksti on havainnollista ja kuvailevaa. Tutkimukseen voi lisätä havainnollisuutta tutkittavien sanojen esitetyillä esimerkeillä tutkimusaineistosta.

Kaikki tässä tutkimuksessa kerätty aineisto säilytettiin koko tutkimusprosessin ajan yhdessä paikassa. Näin varmistuttiin, etteivät muut kuin asianosaiset pääsekäsiksi aineistoon. Myös aineiston turhaa siirtelyä paikasta toiseen vältettiin. Tutkimuksen päätteeksi kaikki tutkimusaineisto tullaan hävittämään asianmukaisesti. Tutkijoina olemme noudattaneet koko tutkimuksen ajan tutkimuseettisiä periaatteita.

11 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tehdä näkyväksi lasten kokemusmaailmaa osallisuudesta. Tarkoituksena oli kuulla lasten kokemuksia osallisuudesta näytelmään. Tärkeää oli saada lapsen ääni ja kokemukset kuuluviin ja tuottaa tietoa, joka mahdollistaa kasvatus- ja opetustyön kehittämistä työelämässä. Tämä tutkimus teki osaltaan näkyväksi näytelmätoiminnan käyttöä varhaiskasvatuksessa ja sen hyötyjä lapselle osallisuuden ja yhteisöllisyyden näkökulmista. Tutkimustuloksia voidaan lisäksi hyödyntää erilaisissa koulutusympäristöissä.

Tutkimustehtävänä oli tehdä näkyväksi lapsen kokemuksia osallisuudesta näytelmäprosessissa. Tutkimuskysymyksenä kysyttiin miten lapsi kokee osallisuutta ja miten se näyttäytyy näytelmäprosessissa. Opinnäytetyö oli rajattu käsittelemään lapsen kokemuksia osallistumisesta ja osallisuudesta, kun hän on mukana näytelmäprosessissa. Teoriaperustaa määritteli sosiaalipedagogiikka ja varhaiskasvatus. Koemme, että nämä teoriat tukivat hyvin tavoitetta ja tarkoitusta.

Lasten näkökulma ja kokemukset heidän itsensä kertomina haluttiin nostaa päärooliin, koska lasten osallisuutta on aiemmin usein tarkasteltu aikuisnäkökulmasta ja aikuisten kertomana. Lapsen kuulemisessa korostuu sosiaalipedagoginen ajattelu, siitä, että jokainen yksilö on oman elämänsä asiantuntija. Lapsen osallisuuden kokemus edistää hänen kiinnittymistään yhteiskuntaan. (Tast, 2007, 40.) Halusimme tässä tutkimuksessa haastatella lasta, nostaa lapsi arvokkaana yksilönä tasavertaiseksi tiedontuottajaksi yhteiskunnassa. Koemme, että on tärkeää, kysyä lapselta mielipidettä ja olla valmis kuulemaan se.

Keskeisiä tuloksia tutkimuksessamme on, että lapsilla on halu yleisesti osallistua näytelmään ja näytelmätoimintaan koetaan mieluisana tekemisenä. Tärkeäksi koetaan vertaisten mukana olo ja yhdessä tekeminen. Lapset kokevat myös tärkeänä omassa roolissaan toimimisen. Tutkimuksemme tuloksista voidaan todeta, että lapsella oli mahdollisuus ilmaista mielipiteitään ja vaikuttaa asioiden kulkuun näytelmäprosessin aikana. Johtopäätöksenä tästä tutkimuksesta on myös se, että lapsi esiintyy ja esittää yleisölle mielellään.

Lasten kertomista välittyi kuulijalle tunne, että lapset olivat hyvin kiintyneitä näytelmäprosessiin ja yhteiseen matkaan toisten kanssa. Tutkimuksessa ilmeni, että tämänkaltainen näytelmäprosessi koetaan hyvin mieluisaksi ja lapsilla on halu osallistua uudelleen samankaltaiseen toimintaan. Walamies (2007, 204) käsittelee teoksessaan draamallista osaamista, jota hän kuvaa valmiutena elämyksiin, ilmaisuun ja arvostamiseen. Lapset nostivat esiin myös yhdessä tekemisen tärkeyden ja lasten mieliin oli jäänyt elämään hauskuus, musiikki ja yleisön joukossa olleet läheiset ihmiset. Pohdimme tutkijoina, että voidaan tulkita lasten kokemuksissa nousseen elämykselliset elementit. Tutkimuskysymyksemme avulla onnistuttiin selvittämään vastauksia tutkimustehtävään. Tässä tutkimuksessa saadut tutkimustulokset tekivät näkyväksi lapsen kokemuksia osallisuudesta näytelmäprosessissa.

Osallisuus, yhteisöllisyys, toiminnallisuus ja elämyksellisyys ovat sosiaalipedagogisen näkemyksen kulmakiviä. Luovat toiminnalliset menetelmät kuten draama-ilmaisu voi toimia työkaluna, ihmisen rakentaessa omaa ainutkertaista identiteettiään ja liittyessään vankemmin yhteisöönsä. (Hämäläinen 1999, 67.) Draaman avulla lapsi voi tutustua turvallisesti omiin tunteisiinsa ja kokea aitoa iloa vuorovaikutuksessa yhteisönsä jäsenten kanssa.

Yhteneviä tuloksia lapsen osallisuuden kokemuksista draamallisessa toiminnassa, ovat saaneet tutkimuksissaan Toivanen (2002) ja Koivula (2010). Toivasen (2002, 211–212) väitöskirjan keskeisin tutkimus tulos on, että draamallinen toiminta vaikuttaa lapsen minän kehittymiseen, tukee lapsen syy-seuraussuhteiden, tunnetietoisuuden ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Lapsella on mahdollisuus hyväksytyksi tulemisen kokemukseen ja sen tuottamaan merkityksellisyyden kokemukseen. Koivula (2010, 153–158) puolestaan toteaa väitöskirjassaan, että yhteinen toiminta liittyy lapsia yhteen ja edistää yhteisöllisyyden tunteen muodostumista sekä oppimista yhteisöissä. Näihin tutkimuksiin peilaten saimme samansuuntaisia tuloksia omassa tutkimuksessamme.

Vuorovaikutukselliset, itseilmaisulliset ja eläytymiseen liittyvät tekijät tulivat esiin tutkimuksessamme lasten kuvaamissa kokemuksissa. Myös Walamies (2007) ja Häkämies (2007) esittävät tutkimuksissaan yhteneviä tuloksia. Wala-

mies (2007, 204) esittää, että vuorovaikutusta voi oppia ohjaajan ja ryhmän sekä ohjaajan ja yksilön välisissä yhteisen tarinnan, yhteisen naurun, yhteinen vakavoitumisen sekä yhteisen leikin tilanteissa. Edelleen Häkämies (2007, 149–151) toteaa, että draamassa voidaan oppia ryhmätyö- ja yhteistyötaitoja, itseilmaisu- ja eläytymistaitoja sekä kehittää yksilön itsetuntemusta. Vahva ryhmäkokemus, luottamuksellisuuden kokemus ja ryhmän turvallisuuden merkitys nousevat keskeisiksi draamatyöskentelyssä.

Tutkimuksemme hyödynnettävyys tulevaisuudessa on varhaiskasvatuksessa yleisesti ja laajemmin kaikessa lasten kanssa tehtävässä työssä. Lisäksi tutkimustuloksia voidaan hyödyntää opetustoiminnassa sekä sosiaalialan koulutuksessa ja erilaisissa ohjauksen konteksteissa. Koemme, että on hyvin tärkeää käydä keskustelua lasten osallisuudesta ja mahdollisuudesta osallistua sekä tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa. Lisäksi koemme tärkeänä sen, että aiheesta käytäisiin julkisilla areenoilla laajemminkin keskustelua yhteiskunnan eri tasoilla. Tämän opinnäytetyön valmistumisen aikaan syrjäytymis-temasta käytiin vilkasta keskustelua yhteiskunnan päättäjien keskuudessa ja se entisestään antoi tukea meille tämän aiheen tärkeydestä ja ajankohtaisuudesta. Poliittiset päättäjämme haastoivat kansalaiset yksilötasolla ehkäisemään kanssaihminen joutumista ulkokehälle. Sosiaali- ja kasvatustalan ammattilaisten, jos kenen tulee tarttua tosissaan tähän haasteeseen.

Tämän tutkimuksen hyötynä voidaan pitää suoraan lapsilta kerättyä informaatiota ja sen hyödyntämistä kasvatuksen ja oppimisen näkökulmista. Lisäksi luovien toiminnallisten menetelmien näkyväksi tekeminen on tarpeellista ja niiden käyttöä voidaan perustella tällä tutkimuksella lasten osallisuutta edistäväksi. Tämä opinnäytetyö on toteutettu työelämälähtöisesti. Yhteistyö toimeksiantajapäiväkodin kanssa oli hyvin joustavaa ja sujuvaa. He olivat hyvin motivoituneita ja sitoutuneita tähän tutkimukseen. Kaikki ennalta sovitut aikataulut ja luodut suunnitelmat toteutuivat tavoitteiden mukaisesti. Koemme, että tämä osaltaan edesauttoi tämän tutkimuksen onnistumista. Vahvuutena tässä opinnäytetyöprosessissa koettiin se, että molemmat tutkijat suhtautuivat hyvin määrätietoisesti ja tunnollisesti siihen. Keskinäinen yhteistyö välillämme sujui saumattomasti ja meillä oli yhtenäinen tapa toimia.

Haasteena tässä tutkimuksessa oli se, että tutkimuksen tekeminen ja tieteelliset käytännöt olivat molemmille melko uusia. Koemme myös, että meiltä nuorina tutkijoina vaati paljon perehtymistä ja syventymistä aiheeseen, jotta osasimme huomioida koko laajuudessaan tutkimukseen vaikuttavat teoriat ja käsitteet. Myös lapsen haastatteleminen oli meille uutta ja haastavaakin. Lapsi tiedon tuottajana voi olla arvaamaton ja yhteistyö hänen kanssaan onnistuakseen edellyttää tutkijalta aikaa ja läsnäoloa. Tutkimusprosessi eteni joustavasti vaiheesta toiseen, mutta aineistonkeruuvaiheessa meille tuli epävarmuus siitä, olinmeko perehtyneet riittävästi aihealueeseen ja kysyimmekö tutkittavilta oikeita kysymyksiä suhteessa tutkimustehtäväämme. Aineistoa käsiteltäessä havaitsimme kuitenkin, että olemme lähestyneet tutkittavia oikeiden teemojen kautta.

Tulevaisuuden kannalta koemme merkittäväksi yhteisöllisyys-teeman esiin nostamisen. Yhteiskunnassamme vallitsee voimakas yksilöllisyyden korostamisen kulttuuri ja sen on tutkimuksissa todistettu edistävän yksilön syrjäytymisriskiä. Yhtenä jatkotutkimusaiheena voisi olla tutkia lasten kokemuksia yhteisöllisyydestä näytelmäprosessissa. Koemme, että varhaiskasvatuksessa voidaan edistää yksilön hyvinvointia yhteisöllisten elementtien avulla. Toinen mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe voisi olla yhteisöllisyyden vahvistaminen kasvatuksessa luovien toiminnallisten menetelmien avulla. Kehittämisidea ja jatkotutkimusaihe tulevaisuudessa voisi olla yhteisöllinen näytelmätoiminta. Esimerkiksi yhdessä lähialueiden päiväkotien kanssa voitaisiin järjestää näytelmäfestarit. Ne toteutettaisiin siten, että jokainen päiväkoti toisi festareille oman näytelmänsä ja päiväkotien lapset pääsisivät itse esittämään sekä katsomaan toisten esityksiä, päästen näin kokemaan elämyksiä. Tässä voitaisiin tutkia lasten kokemuksia yhteisöllisyydestä, näkökulmina katsojaelämys tai osallistujaelämys.

Tutkimuksemme prosessina oli hyvin innostava ja mukaansatempaava. Meillä tutkijoina oli prosessissa sydän mukana ja eettiset näkökulmat olivat meille hyvin tärkeitä. Matkan varrella meitä mietitytti se, että varmasti osaisimme esittää lasten mielipiteet, niin kuin he asian esittivät, mitään olennaista siitä poistamatta tai mitään siihen lisäämättä. Koimme tärkeäksi, että jokainen lapsi tulee kuulluksi. Taa-taksemme tämän, halusimme käyttää yksilöhaastatteluiden lisäksi ryhmähaastatte-

lua, jolloin jokaiselle mahdollistui vielä kerran tuoda esiin omia kokemuksiaan. Tutkimuksen luotettavuutta koimme lisäävän sen, että tutkimuksen tekijöitä oli kaksi, jolloin saatoimme olla toisillemme peilinä. Luotettavuutta lisäsi myös se, että käytimme havainnointia haastatteluiden tukena. Havainnointia toteutettiin siitä lähtökohdasta, että lapsen kertomat kokemukset saisivat havainnoinnin avulla vielä lisätukea ja syvempää käsitystä tässä tutkimuksessa.

Toisin toimimisen tapoja on aina syytä pohtia, tehtäessä tieteellistä tutkimusta. Tässä tutkimuksessa emme olleet alun perin päättäneet lopullisesti ryhmähaastattelun käytöstä, mutta yksilöhaastatteluiden jälkeen varmistuimme ryhmähaastattelun käytön tarpeellisuudesta yhtenä aineistonkeruumenetelmänä. Tämä opinnäytetyöprosessi vahvisti osaamistamme tieteellisen tutkimuksen tekemisessä ja lapsen haastattelussa sekä havainnoinnissa. Meille syntyi kokemuksen kautta ymmärrys sosiaalipedagogisten elementtien tärkeydestä työskenneltäessä lasten kanssa. Tutkimuksen aihealueissa yhdistyi meille tärkeitä teemoja, kuten lapsen kuuleminen ja kohtaaminen sekä luovien toiminnallisten menetelmien käyttö. Koemme, että onnistuimme tutkimukselle asettamissamme tavoitteissa.

Kasvunpaikka

Yllättäen sen huomasin, en ollut uskoa todeksi, osasin kuitenkin.

Taittaa kukan, pukea sen sanoiksi, iloita kanssasi, ehkä vähän itkeäkin.

Löytää uusia teitä, vielä monta risteystä läpikäymättä.

Ihmisydessä vasta taimi ja silti yhdessä voin jo nauttia elokuun viljaa.

–Hetkittäin alan uskoa, että keskeneräisyyttäni jo siedän.

(Tolonen 2011.)

LÄHTEET

Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusu vuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu; tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 145–162.

Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Aaltola, J. & Valli, R. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 179–203.

Fleming, M. 2001. Starting drama teaching. London: David Fulton Publishers Ltd.

Heikkinen, H. 2005. Draamakasvatus – opetusta, taidetta, tutkimista! Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Heikkinen, H. 2004. Vakava leikillisuus. Draamakasvatusta opettajille. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Helenius, A., Jääliñoja, P. & Sormunen, H. 2000. Sesam! Avaimia esiopetuksen draamapedagogiikkaan. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Häkämies, A. 2007. Metodilla on merkitys – Muodolla on mieli. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Hämäläinen, J. 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus.

Hämäläinen, J. 2008. Nuorten osallisuus. Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2008. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 13–34.

Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.

Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Oy Yliopistokustannus.

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2001. Taiteen ja leikin lumous. Tampere: Oy Finn Lectura Ab.

Kinos, J. & Virtanen, J. 2001. Lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen kivijalka lapsuuden sosiologiassa. Teoksessa Karila, K., Kinos, J & Virtanen, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus, 136–157.

Kirmanen, T. 1999. Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena – kokemuksia lasten pelkojen tutkimuksesta. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus, 194–217.

Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Aaltola, J. & Valli, R. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.

Koivula, M. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lahden kaupunki. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelma. Lahden kaupunki [viitattu 31.5.2011]. Saatavissa:
[http://lahti.fi/www/images.nsf/files/CBC954EDDE948D68C22576F20041F0B6/\\$file/Lahden%20kaupungin%20varhaiskasvatussuunnitelma.pdf](http://lahti.fi/www/images.nsf/files/CBC954EDDE948D68C22576F20041F0B6/$file/Lahden%20kaupungin%20varhaiskasvatussuunnitelma.pdf)

Lahden kaupunki. 2011. Päivähoito ja esiopetus. Lahden kaupunki [viitattu 26.5.2011]. Saatavissa: <http://lahti.fi/www/cms.nsf/subpages/sosiaali-jaterveyspalvelutlapset,nuoretjaperheetpaivahoitojaesiopetus>

Laki lasten päivähoitosta 36/1973

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Juva: PS-kustannus.

Mäkelä, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Niiranen, P. & Kinos, J. 2001. Suomalaisen lastentarha- ja päiväkotipedagogiikan jäljillä. Teoksessa Karila, K., Kinos, J & Virtanen, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus, 58–80.

Pelastakaa lapset Ry.2012 Lapsen ääni- tarina minulta. Osallisuus on jotain, mikä kuuluu kaikilla ihmisille. Aina. [viitattu 2.2.2012]. Saatavissa:
http://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/2ba3a39d240cc02ee84b91cc2e304d19/1328179664/application/pdf/593507/lapsen_aani_tarina%20minulta_web%20161111.pdf

Ranne, K. 2005. Sosiaalipedagogiikka koulutuksessa ja työelämän kehittämisessä. Teoksessa Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus. Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 14–19.

Ranne, K. & Rouhiainen-Valo, T. 2005. Sosiaalialan ammatillisen käyttäteorian muotoutuminen sosionomi (AMK) – koulutuksessa. Teoksessa Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus. Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 27–38.

Ranne, K. 2008. Sosiaalipedagogisen ja sosiaalisen todentuminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2008. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 107–116.

Ritala-Koskinen, A. 2001. Lasten haastattelu tutkijan haasteena. Teoksessa Kangassalo, M. & Suoranta, J. (toim.) Lasten tietoyhteiskunta. Tampere: Tampere University Press, 145–169.

Ruusunen, T. 2005. Ilmaisulliset menetelmät – siltoja itseen ja toisiin. Teoksessa Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus. Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 54–61.

Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [viitattu 26.5.2011]. Saatavuus: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Tast, E. 2007. Juuret ja siivet – sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2007. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 17–50.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2011. Mitä on yhteisöllisyys? [viitattu 27.5.2011]. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys

Thomas, N. 2009. Children, family and state. Decision-making and child participation. Bristol: University of Bristol.

Toimeksiantaja päiväkoti. 2011. Varhaiskasvatussuunnitelma. Päijät-Häme.

Toivanen, T. 2002. ”Mä en ois kyllä ikinä uskonu ittestäni sellasta”. Peruskoulun viides- ja kuudesluokkalaisten kokemuksia teatterityöstä. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.

Toivanen, T. 2007. Lentoon! Draama ja teatteri koulussa. Helsinki: WSOY.

Toivanen, T. 2010. Kasvuun! Helsinki: WSOYpro Oy.

Tolonen, L. 2011. Kasvun paikka. Julkaisematon runo.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus 41–53.

Turtiainen, P. 2001. Lapsen kuulemisen mahdollisuudet ja rajoitukset haastattelututkimuksen näkökulmasta. Teoksessa Kangassalo, M. & Suoranta, J. (toim.) Lasten tietoyhteiskunta. Tampere: Tampere University Press, 170–180.

Törrönen, M. 1999. Lapsi ja osallistuva havainnoiminen. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus, 218–233.

Unicef. 2009. Yleissopimus lapsen oikeuksista. [viitattu 13.9.2011]. Saatavissa: http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko

Vilka, H. 2007. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Walamies, M. 2007. Eettinen kasvu ja dialogisuus draaman näyttämöllä. Valokielassa päiväkodin draamaprosessi. Turku: Åbo Akademis förlag.

LIITTEET

Liite 1	Teemahaastattelurunko
Liite 2	Saatekirje
Liite 3	Ryhmähaastattelu
Liite 4	Havainnointilomake

Aloitustiedot

Nimi: _____ Ikä: _____

Draama: (näytelmä, leikki, roolit)

1. Mitä te teitte äsken harjoituksissa?
2. Millainen roolihahmo sinulla on? Mitä se tekee? Miten se toimii? Mitä roolihahmosi ajattelee?
3. Leikitkö? Oletko leikkiessä esittänyt jotain hahmoa tai toista ihmistä?
4. Millaista on esiintyä, näytellä yleisölle? (toimiminen näytelmässä, roolin sisällä, esiintyminen)

Osallisuus: (lapsen osallisuus, yhteisöllisyys, toiminnallisuus)

5. Millaista on osallistua tähän näytelmään?
6. Miksi halusit mukaan tähän näytelmään?
7. Onko näytelmässä mukanaolo erilaista verrattuna normaaliin päiväkotipäivään?
8. Miten se eroaa siitä?
9. Millaista on sanoa vuorosanoja?
10. Millaista on, kun näytelmässä on mukana lapsia eri ryhmistä?
11. Tuntuuko, että voit sanoa mitä mieltä olet jostain asiasta tässä näytelmässä?
12. No otetaanko se mielipiteesi huomioon?

Lopetus/Vapaa sana

13. Haluatko sanoa vielä jotain?

Kiitos haastattelusta!

Hei näytelmään osallistuvien lasten vanhemmat!

Liite 2

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Lahden ammattikorkeakoulusta ja toteutamme opinnäytetyön yhteistyössä x- päiväkodin kanssa. Valmistumme sosionomeiksi sosiaalialan koulutusohjelmasta sosiaalipedagogisesta lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdosta. Tämän koulutuksen myötä saamme pätevyyden toimia lastentarhanopettajana varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyön nimi on Lapsi, osallisuus ja näytelmä – Lasten kokemuksia osallisuudesta draamaan. Työ liittyy päiväkodissa toteutettavaan näytelmään, johon lapsenne on ollut halukas osallistumaan. Tässä opinnäytetyössä tutkimme lasten kokemuksia kun he ovat osallisina näytelmäprosessissa.

Tarkoituksena on haastatella ja havainnoida näytelmään osallistuvia lapsia ja lapsiryhmää, tavoitteena on saada lasten ääni ja kokemukset kuuluviin. Tarkoituksena on, että osallistuisimme päiväkodin näytelmä harjoituksiin ja esityksiin koko sen keston ajan.

Lasten haastattelukysymykset tulevat koskemaan lasten omia kokemuksia näytelmän tekemiseen osallistumisesta ja yhteisestä toiminnasta.

Opinnäytetyössä ei tule esiintymään haastateltavien lasten nimiä eikä päiväkodin tunnistetietoja. Ketään haastateltua lasta ei voida tunnistaa valmiista opinnäytetyöstä. Meillä tutkijoina on ehdoton vaitiolovelvollisuus. Olemme anoneet opinnäytetyöllemme tutkimusluvan x kaupungin varhaiskasvatuspalveluilta.

Kysymme teiltä lupaa lapsenne havainnointiin ja haastatteluun.

Tarvittaessa lisätietoja aiheesta saa päiväkodin johtaja x:ltä
050- xxx xxxx

Yhteistyöterveisin Lotta Saarikangas ja Leena Tolonen

Lupa koskien opinnäytetyön (Lapsi, osallisuus ja näytelmä) havainnointia ja haastattelua

Lapseni (koko nimi) _____:

(rasti ympyrään)

saa osallistua ei saa osallistua havainnointiin

saa osallistua ei saa osallistua haastatteluun

Lapsen huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Palauttaisitteko ystävällisesti lomakkeen alaosan päiväkotiin 7.9. mennessä

1. Millaiset tunnelmat sinulla on nyt maanantain esityksen jälkeen?
2. Lähtisitkö uudelleen mukaan päiväkodin näytelmätoimintaan?
3. Jos lähtisit uudelleen niin minkä takia? Onko joku joka ei lähtisi?
4. Mikä oli mieluisinta tässä näytelmätoiminnassa?
5. Miltä tuntui olla mukana?
6. Miten sait vaikuttaa näytelmää koskeviin asioihin?
7. Minkä asian koit itsellesi tärkeäksi tässä näytelmässä itsellesi?
8. Lähtisitkö uudelleen mukaan johonkin muuhun näytelmätoimintaan tai tämän päiväkodin näytelmään?

Yksilö

Ryhmä

Lapsen liike, liikkeen laatu	Lapsen liike, liikkeen laatu
Lapsen puhe, puheen laatu	Lapsen puhe, puheen laatu
Ehdotusten tekeminen	Ehdotusten tekeminen
Sitoutuminen toimintaan	Sitoutuminen toimintaan
Aktiivisuus	Aktiivisuus
Yhteistyö toisten kanssa	Yhteistyö toisten kanssa